

צ'בזטי מזהר"ן

תנינא

דף כח.:

עם

ביאור חברותא

ללימוד בעיון

תורה נט

אמר שהמתמיד בלימוד ספרו יהיה נעשה איש כשר באמת
ובעל מה גדול כי יש בה עמקות נוראה שאין בשום ספר
(ה"מ שמו שמה)

קשיות על השי' כמו כן בהכרח שיהי' קשה קשיות על הצדיק כי הוא מתדמה אליו ית' :

ובענין הקשיות שקשה על השי' מרגלא בפומי' לומר, אדרבא, כך ראוי להיות דייקא "שיהי' קשיות על השי', וכך נאה ויפה לו ית' לפי גדולתו ורוממותו. כי מעוצם גדולתו ורוממותו שהוא מרומם מאד מדעתינו, ע"כ בוודאי א"א שנבין ונשיג בשכלנו הנהגתו ית' [2]. וע"כ בהכרח שיהיו עליו ית' קשיות, כי כך נאה ויפה להבורא ית' שיהי' מרומם ונשא מדעתינו, שעייז קשה הקשיות כנ"ל, ואם הי' הנהגתו כפי חיוב דעתנו א"כ הי' ח"ו דעתו כדעתנו [2]:

נג [7] גודל יקרת המחשבה נודע לי עתה. כי המחשבה יקרה מאד מאד, שנעשה ממנה דברים שלימים ממש שיש להם קיום כל הימים שיתקיימו העולמות, כל זמן אשר השי' וכו' וכו'. והכמה יקר יותר, כי מחשבה הוא שעולה על מחשבתו לבד, והכמה הוא שבונה בהכמתו בנינים בשכלו והוא יקר מאד, ועיקר הדבר שיהי' באמת. ואפי' פשט שמחדשין הוא ג"כ דבר גדול מאד, וצריך ג"כ שיהי' באמת. וגם להיפך כשהוא בלא אמת נעשה ממנה ג"כ דברים להיפך [7]:

נד [8] הבהירה ביד האדם לעשות כרצונו. ואפי' כל הדברים הכל ביד האיש הישראלי להתנהג הכל כרצונו כבחרתו. כי ביד ישראל יש בחירה בידם על כל דבר שבעולם [8]. כי אצל אחרים יש דברים שהם מוכרחים בהם [8], אבל אצל איש הישראלי כל דבר ודבר שהוא עושה כגון לנסוע לאיזה מקום וכיוצא, יש בו עבודה [8] וע"כ יש לו בחירה על הכל [8]:

נה [9] רווח העוה"ז אין לשער, דהיינו מה שהאדם יכול להרויח בזה העולם, ואין צריך על זה הוצאות משלו שקורין [9] (אויש לאג) רק ממה שהכין לפניו הבורא ית' יכול להרחיב ידו ולהרויח הרבה מאד. **עין לא ראתה וכו' [9]**:

נו [10] כשיש להאדם לב איך¹⁰ שייך אצלו מקום כלל, כי אדרבא הוא מקומו של עולם וכו' כי האלקות הוא בלב כ"ש (תהלים עג) **צור לבבי**. ואצל השי' נאמר (שמות לג) **הנה מקום אתי** שהוא מקומו של עולם ואין העולם מקומו [10]. נמצא מי שיש לו לב ישראלי אין ראוי לו לומר שמקום זה אין טוב לפניו, כי אין שייך אצלו מקום כלל, כי אדרבא הוא מקומו של עולם ואין העולם מקומו כנ"ל [10]:

נז [11] דע כשצדיק גדול אמיתי מגלה תורה חידושים נפלאים ונוראים הוא טובה להקטנים במעלה שעייז נתגדל הקטן במעלה שהכל רצים ובאים אליו וגם בהס"א נתגדל אחד עייז כמו שמצינו בכלעם כשנתן השם יתברך את התורה לישראל באו כל האומות לבלעם [11] (כשארז"ל זכחים קטו). נמצא שעיי' נתינת התורה לישראל נתגדל כלעם ובאו אליו כל העולם והוא עמד עצמו על איזה פסוק ואמר להם תורה. כי אז

כשבאו אליו שאלו אותו מה ששאלו הי' **למבול ישב [2]** והוא עמד על פסוק והשיב להם **הי' עוז וכו' [2]**. וכן בישראל בעצמן שהם בקדושה ואינם באים ח"ו לבלעם וכיוצא בו. אך כשצדיק גדול אמיתי מגלה חידושים ונעשה רעש גדול שזה מגלה חידושים נוראים כאלו, אזי כולם מתקבצים ובאים לאיזה קטן במעלה, ונאספים אצלו לשמוע ממנו, מחמת הרעש שנעשה עיי' החידושים שמגלה הצדיק הגדול, והוא עומד עצמו על איזה פסוק ואומר להם מה שאומר :

נח [22] יש בני אדם שאומרים שכשצדיק גדול במעלה מחמת גדולתו אינו יכול להשגיח ולהסתכל על בני העולם כי הוא רחוק מהעולם. ובאמת אינו כן [22], כי אדרבא כשצדיק גדול מאד הוא יכול להשגיח ולהסתכל יותר על העולם. וכמו שמצינו ברכב יוחנן בן זכאי שבוודאי היה גדול במעלה מאד מאד יותר ויותר הרבה מהצדיקים שבזמן הזה, ואעפ"כ אמר או לי אם אומר אוי לי אם לא אומר (כלים פ' יז [22]). נמצא שריב"ז היה בקי כ"כ בתוך העולם עד שהיה מתיירא לומר דברי תורה שלא ילמדו ממנו הרמאים. הרי שהיה בקי מאד בהעולם, עד שאדרבא היה מתיירא פן ילמדו ממנו רמאות, כי באמת כל מה שהצדיק גדול ביותר יכול להשגיח ולהסתכל בעולם יותר, כי הלא השי' הוא מרומם ומנושא מאד מן העולם ואף על פי כן הוא משגיח בהשגחה פרטיות¹² על כל העולם. כי באמת מי שהוא יש אזי אינו יכול להיות בכל מקום בבת אחת כי מה שהוא ישות¹³ כשהוא עומד כאן אינו כאן, כגון כשהוא באיזה עבודת ה' אינו יכול להסתכל בעולם. אבל מי שהוא **אין**, אין מקום שלא יהיה שם, כי אין לו מקום כלל. וע"כ כל מה שהצדיק נכלל יותר באין, הוא יכול להשגיח ולהסתכל בעולם ביותר כי אין שייך לומר עליו שהוא במקום גבוה ורחוק מהעולם כי אין לו מקום כלל וכמו שמוכח בדברינו [22] בשם המגיד על הרוצה להחכים ידדים וכו' ע"ש :

נט [23] יש זריו ונשכר זריו ונפסד (עין פסחים נז). כי דע כי מצוה גוררת מצוה [23], נמצא שהמצוה גוררת את חבירתה ובוודאי יש איזה בחי' בין המצות מה שהוא בין מצוה למצוה [23] שהוא מקשר מצוה אחת לחבירתה, אשר על ידי זה, המצוות נגדרים אחת אחר חבירתה. ובאמת זאת הבחי' בעצמה היינו מה שהיא בין המצוות כנ"ל זאת הבחי' היא ג"כ יקרה מאד. ועל כן מי שהוא צדיק מנעוריו והולך בדרך הישר מימיו מדרגא לדרגא כמו שכתוב באברהם (בראשית כד) **ואברהם זקן בא בימים** שאברהם בא לדרגא שלו על ידי הימים כמוכח בזוהר (היי שרה ד' קכט ע"א) כי בן ג' שנים הכיר את בוראו (נדרים לב), והי' הולך תמיד מדרגא לדרגא. ומי שהוא בבחי' זו, הוא מופסד על ידי הזריוות, כי

תורה אור
תורה נה
שעיהו סד (ג) ופעולם לא
שפיעו לא האזינו צין לא
ראתה אליהם וילתף יצשה
לקמחה לו:
תורה נו
תהלים עג (כו) קלה שארי
ולבבי צור לבבי ותלקי
אליהם לעולם:
שמות לג (כא) ויאמר ידוד
הנה יקום אתי ונצבת על
הצור:
תורה נז
תהלים כט (ו) יקוק למבול
ישב וישב יקוק פלך לעולם:
(יא) יקוק עז לעצמו יתו יקוק
יברך את עמו בשלום:
תורה נח
בראשית כד (א) ואברהם זקן
בא בימים וידוד ברוך את
אברהם בכל:

¹⁰ בכל המהדורות - שיהי', ובמנוקדים פתחו- שיהיו
¹¹ עיין שיתות הר"ן אות קיח. עיין פתיח חו ובהשמות שסוף קונטרס התלמות נראה ששמה זו שייכת לספר
¹² כמאמר התבס אילו ידעתי הייתי ספר העיקרים מאמר ב סוף קטע ל' ודרשת הר"ן דרוש רביעי. ועיין
לעיל תורה נג ה' דברים נבדל דעתו מדעתנו ועיין חיי מוהר"ן כד ועיין שיש"ק ח"ו סימן רץ. ועיין ספר
הכוזרי - מאמר חמישי אות כא כי אלו יכלנו להשיג את אמתו היה זה מעיד על חסרון שלמות בו. ועיין
לעיל ח"א תורה כא אות יא
¹³ לא ידוע מתי והיכן נאמרה תורה זו
¹⁴ עיין לק"ע מחשבות אות יז
¹⁵ לא ידוע מתי והיכן נאמרה תורה זו
¹⁶ עיין זוהר תוריע דף מז. ד"ה א"ר יצחק
¹⁷ עיין אור יקר להרמ"ק על זוהר פרשת וישב שער ה' סימן ד' כרך ו' עמ' עא טור ב'. גם עיין (משלי כא
א) לב מלך ביד ה', וכתוב (ישעיהו י' ה') אשר שבט אפי', (גו ילכו הטוב קטן כי אין לו טעם וסגולת ממילא
במילתו לטוב קטנה ולבגיל לדיק סגולת אה' ה'ה"ה' במילתו לרע קטנה כי אין ממנה לנשמת ישאל שבו (עין חוללות יצחק
כלשונות א' טו) (נספחי חכ"ד חוזר הכנה כנפס שטו קטן לגוי במילת)
¹⁸ עיין לעיל תורה נד ח"א אות ג'
¹⁹ ועיין לקמן תורה קי תנינא
²⁰ לא ידוע מתי והיכן נאמרה תורה זו
²¹ נמצא כבר בדפורי
²² ישעיהו סד ג'
²³ לא ידוע מתי והיכן נאמרה תורה זו
²⁴ בדפורי ובתקפא ותרלז- אין מתרלז- אין

¹⁰ * בפרש"י שם ובראשית רבה סח ט' [נספר היצירה גרסת השלם ניו יורק (תשנ"ג) פ"ד מ"ב וזוהר ח"ב דף
רמב. ותיקוני זוהר דף פא: ועיין תורה א תנינא אות יד]
¹¹ עיין שיתות הר"ן סימן קלט ושיש"ק ח"א סימן רמב
¹² לא ידוע מתי והיכן נאמרה תורה זו
¹³ נוסף בתקפא. בתרלז- קט
¹⁴ תהלים כט י'
¹⁵ שם בפסוק הסמוך
¹⁶ לא ידוע מתי והיכן נאמרה תורה זו
¹⁷ בתקפא מנוקד - יש
¹⁸ עיין פ"י רבנו יונה על משלי כא יב משכיל צדיק לבית רשע
¹⁹ * משנה טז
²⁰ בכל המהדורות - פרטיות
²¹ בתקפא- יש ת, בתרלז- ישית, מתרלז- ישות
²² * בלקוטי קמא, תורה קסב [ובסוף תורה עט בהשמטה]
²³ לא ידוע מתי והיכן נאמרה תורה זו
²⁴ * אבות פרק ד'
²⁵ עיין לעיל תורה כב אות ט'

תורה אור
שמות כי תשא ל (יז) וידבר
יקח אל משה לאמר: (יח)
ועשית כבוד נחשת וכבו
נחשת לכתוב ונתת אוזן בין
אהל מועד ובין המזבח ונתת
שמה קים:

תורה ס
בראשית ד (יב) פי תעבד
את האדמה לא תספ תת כחה
לך וע נד תהיה בארץ:
בראשית ב (ו) ואד יעלה מן
הארץ והשקה את כל פני
האדמה:

יחזקאל מה (ה) וען היות לך
איבת עולם ותגד את בני
ישראל על ידי חרב בעת
אידם בעת עון קץ:
ירמיהו מז (כא) גם שריתי
בקרבה כעצמי מרפא פי גם
תהיה הפנו נטו יחזיו לא
עמדו פי יום אידם בא
עליהם עת פקדונם:

שמות בשלח טו (י) ויהי
פדבר אתן אל כל עדת בני
ישראל ונספ אל המדבר
וזהו כבוד ידוד נראה בעיני:
תהלים כט (ג) קול ידוד לא
תקום אל תקבול הרעים ידוד
על מים רבים:

משלי כו (א) פשעך בקצין
וכפסוך בקציר כן לא נאזה
לכסיל כבוד:
שמות תרומה כה (ב) ודבר
אל בני ישראל ויקחו לי
תרומה מאת כל איש אשר
ידבנו לבו תקחו את
תרומתי:

שיר השירים ז (ו) ראשך
עלך ככרמל ודלת ראשך
כארגון שלף אסור בךהטים:
תהלים סח (ט) עֲלִיתָ
לְקוֹרוֹם שְׁבִית שְׁבִי לְקִתְּךָ
מִתְּנוּת בְּאֵדָם וְאָף סוֹרְרִים
לִשְׁפָן הֵן אֵלֵיהֶם:

בראשית מקץ מב (טז) שלחו
מִמֶּנּוּ אֶתְּוֹ וְיִקַּח אֶת אֲחֵיהֶם
וְאֵתֵם אֲסָרוּ וַיִּתְּנוּ דְבָרֵיהֶם
הַאֲמַת אֲתֵכֶם וְאֵם לֹא הִי
פְרָעָה כִּי מִדְּגָלִים אֲתֵם:

כשהוא זריו גדול ורין בוריוות ממצוה למצוה (זו) הוא מפסיד עי"ז את בחי' הקדושה מה שהוא בין מצוה למצוה כנ"ל. כי עי"ז הוריוות הוא עובר ומדלג על הבחי' הזאת, כי המצוה בעצמה הולכות אליו כי היא נמשכת ונגררת אליו ע"י המצוה ראשונה שנגררת את השניה כנ"ל וכשגם הוא רין בוריוות אל המצוה אזי יוכל לדלג ולעבור את הבחי' הנ"ל דהיינו מה שהוא בין המצוות כנ"ל, וע"כ הוא זריו ונפסד. אבל כשהוא קצת יוכל בתוך כך להשיג גם הבחי' שבין המצוות כנ"ל. וכל זה למי שהולך בדרכי ה' כסדר מנעוריו. אבל מי שצריך לעשות תשובה הוא צריך דווקא להיות זריו גדול מאוד למהר ולרוץ מאד להמלט על נפשו, ואסור לו לשהות כלל לעמוד ולהתיישב, כי בעל תשובה אינו הולך מדרגא לדרגא כלל ואין בינו ובין הקדושה שום בחי' הנ"ל כי הוא צריך להתחיל מהדש, והוא צריך לרוץ ולדלג אל הקדושה כמוכא [7] שהבעל תשובה צריך לדלג על מה שצריך לדלג ולקפוץ אל הקדושה בוריוות גדול. ואיש כזה הוא זריו ונשכר כנ"ל: **ובחי' שבין המצוות כנ"ל הוא כגון וידבר ה' אל משה לאמר ועשית [8].**

ובוודאי יש עבודה גם באלו הדיבורים שהם קודם המצוה. כי עיקר המצוה בעצמה נאמר בתורה אח"כ אחר תיבת ועשית, אבל באמת בוודאי גם בפסוקים הנ"ל שבין מצוה למצוה יש בהם עבודה. וזהו בחי' הנ"ל מה שבין מצוה למצוה. ועוד יש בזה, ועיין במ"א [9] מענין זה שבאמת יש עבודה גם בפסוק **וידבר וכו' :**

ס [10] כשיש מלחמות בעולם, השכל מחייב, שיהיה יקרות, כי נתעורר הקללה של קין כי תעבוד את האדמה לא תסיף תת כחה לך (בראשית ד) ע"י השפיכות דמים שיש בעולם. כי קללה זו נאמרה על שפיכות דמים, כי האדמה היא חייבת בזה כשיש ש"ד. כי הגשמים נעשין ע"י האדמים העולים מן הארץ, כמ"ש (בראשית ב) ואד יעלה מן הארץ והשקה את כל פני האדמה, כי מן האדמים העולים מן הארץ מזה נעשים גשמים [11], וכשיש מלחמות וש"ד אזי נעשה מן האדמים הנ"ל ש"ד. וזה שכתוב (יחזקאל לה) "ותגר את בני ישראל על ידי חרב בעת אידם היינו בחי' אידיים הנ"ל שעל ידם נעשה השפיכות דמים. וכן בכמה אומות מצרים ועמון ומואב כשניבא על מפלתם נאמר שם **בעת אידם [12] בחי' אידיים הנ"ל שעל ידם נעשה הש"ד כנ"ל. וע"כ כשיש מלחמות וש"ד אזי האדמה נותנת כחה לשם כי מן האדמים העולים ממנה נעשה הש"ד, ועל כן אין יורדין גשמים [13] כי הגשמים נעשין מן האדמים ועכשיו נעשה מן האדמים ענין אחר דהיינו ש"ד כנ"ל. וזשארז"ל (תענית ח ע"ב) בשעת גשמים אפי' גייסות פוסקות בו. כי כשיש גשמים נפסקים הגייסות והמלחמות כנ"ל:**

ולזה מקושר משארז"ל (פסחים קיב) כשהיה ר"ע בתפיסה אז"ל רשב"י רבי למדני תורה ואם לאו אני אומר ליהואי אבא ומוסרך למלכות. והדברים תמוהים מאוד מאוד, שר"ש יאמר

כדברים האלה לרכו שימסרו למלכות. וגם כי מסתמא כשר"ע רבו לא רצה ללמדו בוודאי כיוון למזכה. וגם הלא כבר היה תפוס בתפיסה, ומה ימסרהו עוד [14]:

אך דע כי גם ע"י מי שאומר תורה ברכים ושומעים לתלמידים שאינם הגונים, עי"ז בא ג"כ עצירת גשמים, כי ע"י כבוד התורה בא גשמים בבחי' **וכבוד ה' נראה בעיני (שמות יז)**, וע"י הענין בא גשמים. וזה בחי' **אל הכבוד הרעים ה' על מים רבים (תהלים כט)** היינו בחי' גשמים שבאים ע"י כבוד ה' בחי' כבוד התורה [15]. והלומד תורה לתלמיד שאינו הגון ארז"ל (חולין קלג) שהוא כזורק אבן למרקולים, ופירשו רז"ל [16] שמרקולים פרושו מר קילום היינו חילוף הכבוד. נמצא כשלומד תורה לתלמיד שאינו הגון הוא היפך הכבוד ועל כן בא עי"ז עצירת גשמים היפך הכבוד שעל ידו באין גשמים. וזה בחי' (משלי כו) **כמטר בקציר כן לא נאזה לכסיל כבוד** היינו כשלומד תורה לתלמיד שאינו הגון שזה בחי' **נותן לכסיל כבוד (שם) [17]** שנותן כבוד התורה לכסיל דהיינו תלמיד שאינו הגון, ועי"ז מקלקל הגשמים. וזהו **כמטר בקציר** היינו קילקול הגשמים שיורדין שלא בעונתן כי בשעת הקציר אזי אדרבא מוזק המטר, **כן לא נאזה לכסיל כבוד**, כי עי"ז בעצמו הוא קילקול הגשמים כנ"ל:

וזה"ש שאמר רשב"י לר"ע למדני תורה ואם לאו אני אומר וכו' כי ר"ע היה מקהיל קהלות ודורש ברכים [18], וסבר ר"ש שמפני זה נתפס בתפיסה, מחמת שהיה דורש ברכים ושמעו בני אדם שאינם מהוגנים [19]. כי ע"י חידושי תורה שמגלין עי"ז נמשך אלקות כביכול כ"ש (שמות כה) **ויקחו לי תרומה** היינו כשתרצו ליקח ולהמשיך אותי א"א כ"א ע"י התורה [20], כי ע"י התורה ממשיכין אותו כביכול. ולהיכן נמשך האלקות לתוך מוח השומע ואע"פ שזהו תפיסה כביכול בבחי' [21] **מלך אסור ברהמים** ברהימי מוחין (סוף התיקונים תי' ו' דף ה [22]) אסור דייקא, שמה שנמשך אלקותו ית' כביכול ברהימי מוחין הוא בחי' תפיסה, בחי' **שבית שבי (תהלים סח)**, אעפ"כ הוא ניהא להשי' שיהיה נמשך כביכול ע"י התורה אע"פ שהוא בחי' תפיסה. אבל כשלומד תורה לתלמיד שאינו הגון וממשיך אלקותו ית' לתוך מוח שלו זהו תפיסה ממש וע"כ עונשו תפיסה. וע"כ סבר רשב"י שע"י נתפס ר"ע בתפיסה כנ"ל, כי ע"י התפיסה יתקן ויודככו הדיבורים שהכנים לתלמידים שאינם הגונים, בבחי' (בראשית מב) **ואתם האסרו ויבחנו דבריכם**. וע"כ אמר רשב"י לר"ע שילמדנו תורה, ועי"ז שילמד עתה לרשב"י עי"ז יתקן פגם הנ"ל שלמד תורה לתלמידים שאינם מהוגנים: **ואם** לאו אני אומר וכו' אני אומר דייקא היינו שר"ש אמר לר"ע שאם הוא אינו רוצה ללמדו תורה אזי אני אומר תורה וזהו אני אומר ליהואי אבא כי כל חידושי [23] התורה שמגלין עי"ז מגלין חסדים כשרז"ל (כתובות צו)

¹⁰ עיין מכילתא דרשב"י פ"ט ע"פ הג"ל מגיד הכתוב שביים מתן תורה היו עננים וברקים וירידת גשמים.
¹¹ **עיין תוספות סנהדרין סד ד"ה מרקוליס**
¹² * כמבואר שם בחולין קלג הג"ל
¹³ בתרלד- וזה (מבל"ט)
¹⁴ עיין ברכות סא:
¹⁵ בתקפא- ההוגנים, בדפור' ובתרלד ומתולו- מהוגנים
¹⁶ שמות רבה לג א' יש לך מקח שמי משכרו נמכר עמו
¹⁷ * שיר השירים ז' ו'
¹⁸ בדפים שלנו דף קמד: ועיין גם בתחילת התיקונים תיקון ו' דף כא: דתפלגן דרישא אינון באתר דרהטי דמוחא ודא איתו אסור ברהמים.
¹⁹ מתוצא- התורה

¹⁴ בתקפא ובתורלד - הולכות, בדפור' ומתולו- הולכת,
¹⁵ בדפור' - שהוא, בתקפא ו' מחוק ונראה- שהיא, בתרלד- שהיא, מתולו- שהוא
¹⁶ בכל המהדורות עד תשכט - כששוואה, ובמנוקדים תקון כששוואה.
¹⁷ מתוצא- מאד
¹⁸ לעיל ח"א סוף תורה מט ע"פ ישיש כבוד לרוץ אורה
¹⁹ שמות ל' ז'
²⁰ בתרלד- במ"א בליקוטי א' ט' כ"ב מענין זה
²¹ **לקוטי מוהרן קמא סימן כב** [עיין באיבי הנחל על תורה כ']
²² לא ידוע מתי והיכן נאמרה תורה זו
²³ עיין סוכה יא: אדם העולה מן הארץ נקרא גידולו מן הארץ. ועיין תוס' סוכה יב. ד"ה בפסולת מחלוקת רבי יוחנן ורשי לקיש אם העננים באים מלמעלה או מלמטה. ועיין תענית ט: שהיא מחלוקת רבי אליעזר ורבי יהושע.
²⁴ בתקפא (יחזקאל ה) ובתשכט תקון
²⁵ על מצרים עיין ירמיהו מז כא, על אדום עיין עובדיה א' יג, הר שעיר עיין יחזקאל הנ"ל, על מואב עיין ירמיהו מח טו, על קדר עיין ירמיהו מט לב (על ישראל עיין ירמיהו יח יז ובדברים לב לה) ועל עמון צ"ע.
²⁶ עיין ירושלמי תענית פ"ג ה"ג בעון שפיכות דמים גשמים נעצרים. ועיין במדבר לה לג כי הם יתניף את הארץ.
²⁷ בתוצא - מאד מאד, בתשכט - מאד מאד
²⁸ היא קושת המהרש"א שם

מאמר יש זריז ונשכר זריז ונפסד

מספה"ק ליקוטי מוהר"ן תנינא

זמן ומקום אמירת התורה

לא ידוע.

פתיחה

רבנו מבאר שיש עבודה יקרה ונפלאה שקודמת לכל מצווה ומדרגה, ואע"פ שהיא עבודה נעלמת, כבר ביאר יותר את מהותה בתורה כב. ונראה שכאן רק מוסיף לבאר שהיא שייכת רק לצדיקים גדולים שמנעוריהם הלכו מדרגא לדרגא בעבודת ה' בלי הפסקה. ושם ביאר שהיא בחי' הנסתר ונעלם של כל מצווה, ורמוז בתיבות "וידבר ה' אל משה לאמור" שקודם לכל מצווה. וכיון שהתורה לשון הוראה, יש בוודאי גם בתיבות אלה עבודת ה', אלא שהיא עבודה נעלמת ונסתרת מאד, לעשות מהנעלם נגלה, ומנשמע נעשה.

וכאן מחדש מה ששם לא ביאר כלל שבעל תשובה ומשמע אפילו צדיק שרק לפעמים פונה² במחשבתו מהקב"ה, כיון שצריך להזדרז לברוח מהניתוק שהיה בו, ולהזדרז להשלים מה שהחסיר, לכן אע"פ שבוודאי גם הוא בפתח של כל מדריגה נמצא בנסתר והחושך שלה, אבל כיון שעיקר רצונו לרוץ הלאה (ומבואר בתורה כא שהיכן שאדם חושב שם הוא³) נמצא שמדלג על העבודה שבין המצוות. דהיינו אע"פ שהוא נמצא שם, ויתכן שגם זמן רב, אבל כיון שלבו רץ הלאה, לא עושה שם את העבודה הנ"ל. ורק צדיק שמנעוריו הולך כסדר בלי ניתוק ממנו ית', יש לו הפנאי לשהות ולעבוד את העבודה הזו שסביבות המצווה. נמצא דייקא ע"י ששואה שם אין אצלו הפסק בין מדרגה למדרגה, ומתקיים בו ה"לילך תמיד".

שיחות

מענין המבואר בתורה נט תנינא (וכן לעיל בתו' כ"ב ח"א, אות ט) אודות דברי התורה שסביבות המצוה וכו', עיי"ש. אמרו אַנְשֵׁי שְׁלוֹמְנוּ, שזוהו מה שמבקשים בברכת אהבת עולם: "ותן בלבנו בינה להבין ולהשכיל, לשמוע ללמוד וללמד, לשמור ולעשות ולקיים את כל דברי תלמוד תורתך", שלכאורה תיבת "לעשות ולקיים את כל דברי תלמוד תורתך" הוא מיותר, אחר שאמר לשמור. וביארו אַנְשֵׁי-שְׁלוֹמְנוּ, ד"לשמור" – היינו לקיים בפשיטות את המצוות המפורשים, שהם בחינת נגלה, בחינת תורה. ו"לעשות ולקיים את כל דברי התורה" – מרמז על הדבורים שסביבות המצוה, בחינת נסתר, כמבואר שם (בתורה כב אות י) על הפסוק (בדברים כט, כח) "הנסתרות וגו', לעשות את כל דברי התורה הזאת", עיי"ש. ואמרו אַנְשֵׁי-שְׁלוֹמְנוּ שזה ענין אמונה, שהוא בחינת "כל המצוות" כמו שכתוב (תהלים קיט, פו): "כל מצוותיך אמונה", וכן דייקו אַנְשֵׁי שְׁלוֹמְנוּ בכתוב (דברים כז, כו): "ארור אשר לא יקים את דברי התורה הזאת", דברי התורה דייקא, ועיי"ש ברמב"ן⁴, שמפרש שזה שאין לו אמונה אף-על-פי שעושה כל המצוות, הרי הוא כאינו עושה. עיי"ש: (הרה"ח ר' לוי יצחק בנדר וְכָרוֹנוּ-לְבָרְכָה מפי השמועה – מעדני מלך).

לקוטי הלכות

אין

הקדמה

בתורה זו מדבר רבנו מעבודה יקרה ונפלאה של צדיקים גדולים שעובדים את ה' בשעת הירידה דייקא שעיי"ז (היא נעשית תכלית העליה) ועל ידה הם הולכים ועולים תמיד מדרגא לדרגא בלי הפסק. כי כל מצווה ודרגא יש לה שרש הרמוז בתיבות שקדמו למצווה כגון וידבר ה' אל משה ועשית, והוא בחי' הנסתר והנעלם של המצווה, ועל כן השער ופתח של כל מדרגה נדמה לירידה וחושך והסתרה והרחקה, אבל צדיק שיודע כיצד

² חשון תשס"ה. ד' ע"ז שבת תשפ"ג ירושלים

³ עיין לקמן בקושיות מי שפונה לעיתים קצרות הרי בקל יכול להשלים את החסר ומדוע לא ישהה אז בין מדרגה למדרגה לקיים העבודה ששם.

⁴ עיין תורה כא ד"ה חיים נצחיים – ועקר הַפְּלִיטָה שִׁיְהִי נִכְלָל בְּאֶחָד הוּא עַל יְדֵי הַדַּעַת אוֹתוֹ וְתִבְרָךְ, כְּמוֹ שֶׁאָמַר הַחֶכֶם: 'אֵלֹהֵי דַעְתִּי, הֵייתִי/ כִּי עָקַר הָאָדָם הוּא הַשֶּׁכֶל, וְעַל כֵּן בְּמָקוֹם שֶׁחֹשֵׁב הַשֶּׁכֶל, שֶׁסָּכַח הָאָדָם, וְכִשְׂיָדַע וּמְשִׁיג בִּידְעֵת הַשֶּׁם יִתְבָּרַךְ, הוּא שֶׁם מְמַשׁ, וְכֵן מֵה שְׂיָדַע יוֹתֵר, הוּא נִכְלָל יוֹתֵר בְּהַשְׂרֵשׁ, דְּהֵינּוּ בּוֹ יִתְבָּרַךְ: מְקוֹרוֹ בְּצוּאָת הַבַּעַשׂ"ט דף ה. הוּבָא בְּבַעַשׂ"ט עַל הַתּוֹרָה פֶּרֶשֶׁת נח עֲמוּד הַתְּפִילָה אוֹת וּבִמְקוֹר מִים חַיִּים שֶׁם אוֹת לֹא. וְעֵי"ש פֶּרֶשֶׁת בְּרֵאשִׁית אוֹת צו. וּמִמֶּנּוּ אוֹת פ'. וְעֵי"ש שְׁבַח הַר"ן נְסִיעָתוֹ לֹא"י אוֹת ו' שֶׁלִּפְנֵי נְסִיעָתוֹ אָמַר שְׂרׁוּבוֹ כִּבְרָ שֶׁם.

⁵ רבנו בחיי (כו) ארור אשר לא יקים את דברי התורה הזאת. זה כלל לכל המצוות שבתורה, וביאור הכתוב אשר לא יקים המצוות בלבד, כלומר שיודה בהן ויאמין בכלן שהן אמת, אחת מהנה לא נעדרה, שאין בה תועלת הגוף והנפש, ושאינן בכולן מצוה אחת לבטלה, זהו אשר לא יקים לעשות אותם, שיקיים בלבד אמונה חזקה שראוי לעשותם, כי כולם נכוחים למבין וישרים למוצאי דעת (משלי ח, ט). ודרשו חז"ל (ירושלמי סוטה פ"ז ה"ד) אשר לא יקים זה החזון, שאינו מגביה ספר תורה להראות כתיבתו לעם:

לעבוד את ה' גם בחושך וההעלמה הזו, אצלו אין הפסקה בעבודת ה' בין מצווה למצווה ובין דרגא לדרגא. לעומתו הבעל תשובה דהיינו כל מי שלא הלך תמיד כסדר מדרגא לדרגא הוא צריך להזדרז בין מדרגה למדרגה, לברוח מאחזית הסט"א שנאחזה בו בזמן שהיה מנותק וביטל מהעבודה, ולהזדרז להשלים מה שהחסיר בעבודת ה', על כן הוא מוכרח לדלג על העבודה הזו שבין המצוות. נמצא דווקא צדיק ששוהה בין מדרגה למדרגה הוא מקיים את התמיד, ואילו בעל תשובה שרץ ומזדז בין מדרגה למדרגה לא מקיים את התמיד, כי אצלו הבין המצוות לא נחשב עבודה, כי היא המתנה הבאה מלמעלה, ומצד עצמו כוסף לרוץ הלאה (והיכן שחושב שם הוא).

ואולי אפ"ל שזה רמוז במשנה באבות (ד' ב') בן עזאי אומר, הוי רץ למצוה קלה (בבבמורה), ובורח מן העבירה. שמיצוה גוררת מצוה, וכו'. הלשון רץ למצוה ובורח מהעבירה, משמע שמדובר באדם הסמוך לעבירה ורחוק מהמצווה, דהיינו בעל תשובה. ומבאר רבנו שדווקא בעל תשובה צריך לרוץ, וחיסורי מחסרא והכי קתני, הוי רץ למצווה וכו' אע"פ שבוזה אתה זריו ונפסד, כי מצווה גוררת מצווה, נמצא שיש איזה דבר בכל מצווה שגורר עוד מצווה, ואם לא תרוץ תזכה לעבוד את ה' גם בעבודה היקרה שבין המצוות, אבל כיון שאתה בעל תשובה, אתה זריו ונשכר, כיון שאתה צריך לרוץ לברוח מהעבירה שעשית.

ואולי אפ"ל שכן זומא במשנה הקודמת שם ד' א' מדבר על צדיק שהולך מדרגא לדרגא, ולומד מכל אדם וכובש את יצרו ושמח בחלקו ומכבד את הבריות, והוא כיון שאינו בורח מעבירה שעשה לא צריך לרוץ, אדרבה אם ירוץ יהיה זריו ונפסד, כי יפסיד את העבודה שבין המצוות.

אע"פ שרבנו לא מבאר היטב מה היא העבודה הזו שקודם כל מצווה ומדרגה, אבל מבואר שהיא עבודת צדיקים גדולים מאד שכל ימיהם מנעוריהם תמיד הולכים מדרגא לדרגא בלא הפסק. ומבואר באבי הנחל שהיא הכסופים וההכנה לפני כל מצווה דהיינו להישאר מחובר להקב"ה גם בזמן החושך והסתרה שקודם לכל מדרגה, והחילוק הוא שבעל תשובה אצלו היא בחי' עצירה, ואילו אצל צדיק היא הליכה. נראה לי לבאר הטעם לזה כי הצדיק עסוק בעבודה זו בה בעצמה בכל לבו, ואילו בעל תשובה עסוק בה רק כיון שנמנע ממנו לרוץ הלאה.

כך נראה מדברי רבנו כאן אבל עדיין לא מבואר היטב מדוע בעל תשובה לא יכול לעשות עצמו צדיק, מכאן והילך.

כאמור את מהותה ביאר יותר בתורה כב ועי"ש בהקדמת החברותא לתורה כב עומק העניין, אבל כאן עיקר החדוש הוא שהבעל תשובה לא שייך לזה. ואע"כ בוודאי שכל אחד צריך לנסות לקיים את העבודה הזו להכין עצמו לפני כל מצווה בכסופים והשתוקקות גם כשהוא במוחזן דקטנות לקיים אותה כראוי בדחילו ורחימו, וכמבואר בגמרא ברכות דף ל: משנה: אין עומדין להתפלל אלא מתוך כובד ראש. חסידים הראשונים היו שוהין שעה אחת ומתפללין, כדי שיכוונו לבם לאביהם שבשמים.

מה שביאר הבאבי הנחל שזה בחי' ירידה צורך עליה, נ"ל לומר כיון שרבנו כידוע שינה מלשון שאר ספרים, כי הם כתבו ירידה צורך עליה, ורבנו נקט ירידה תכלית העליה. גם בתורה כב וגם בתורה יב תנינא. ונ"ל שההבדל מבואר כאן, כי צדיק ע"י שעובד את ה' בירידה, בעבודה שבין המצוות, נעשית אצלו הירידה תכלית העליה, אבל בעל תשובה שהירידה אצלו אינה עבודה, לכן אצלו באמת היא רק צורך עליה.

קושיות

- א. צריך להבין אל מי רבנו מדבר כשאומר צדיק ובעל תשובה? הרי הצדיק נקרא צדיק כיון שמרגיש בעל תשובה. כמבואר בתורה ו' דאל"ה אין לו הויה כלל, כי הויה יש רק למי שמחזיק עצמו שההויה שלו תהיה כשיזכה למדרגה הבאה וחוזר חלילה. ונראה שאין הכוונה רק לבעל תשובה שבלשון העולם, אלא כל מי שלא מחובר תמיד אל הקב"ה, במחשבתו אפילו צדיק גדול שרק עיתים פונה במחשבתו מהקב"ה הוא כבר בעל תשובה לעניין זה כך נראה מדברי רבנו כאן
- ב. צ"ע מי שהיה מנותק מהקב"ה רק זמן קצר אמנם חסר לו בתמיד אבל מאידך יכול להשלים את החסר בזמן קצר, האם כשהשלים יכול לקיים את העבודה שבין המצוות?
- ג. אברהם זקן בא בימים – רבנו מבאר שהכוונה שהלך כסדר ועי"ז בא עם כל הימים לעולם הבא, וצ"ע הרי כבר לפני שנולד יצחק דהיינו לפני נסיון העקדה כתיב "ואברהם ושרה זקנים באים בימים". ואולי אדרבה כיון שכבר כתוב שם שאברהם זקן, חזר לומר שוב שגם בא עם כל ימיו. אבל לפ"ז אין מכאן ראייה שגם שרה זכתה לזה.

^ה שמעתי לדייק כך מהריצ"ח

¹ משנה מסכת אבות פרק ד (א) בן זומא אומר, אינהו חכם, הלומד מכל אדם, שנאמר (תהלים קיט), מכל מלמדי השפילתי פי עדותיך שיחה לי. אינהו גבור, הכובש את יצרו, שנאמר (משלי טז), טוב ארך אפים מגבור ומשל פרוחו מלכד עיר. אינהו עשיר השמח בחלקו, שנאמר (תהלים קכח), יגיע כפיך כי תאכל אשריך וטוב לך. אשריך, בעולם הזה. וטוב לך, לעולם הבא. אינהו מכבד, המכבד את הבריות, שנאמר (שמואל א ב), כי מכבדי אכבד ובני יקלו:

- ד. בעל תשובה אינו הולך מדרגא לדרגא כלל ואין בינו ובין הקדושה שום בחי' – צ"ע האם הכוונה שמצוה גוררת מצוה זה רק אצל צדיק ולא אצל בעל תשובה והרי המשנה באבות ד' ב' אמרה זאת בסתם? נראה פשו שכונת רבנו לעבודה שבין המצוות שהיא לא נמצאת כיון שהבע"ת מדלג עליה.
- ה. בעל תשובה צריך לרוץ, וכן מבואר בתורה מט שצריך לרוץ אורח שהפסיד. וצ"ע הרי מבואר בתורה ו' שאומרים לו המתן ובלק"ה ר"ח ג' ג' שהמתנה היא בחי' מט ימי הספירה. א"כ מתי הוא צריך לרוץ. ואולי כיון שצריך להמלט ולהשלים כנ"ל לכן אע"פ שממתין אבל כיוון שמעכבים אותו מלמעלה ליבו רץ הלאה אל המצווה כנ"ל בהקדמה, להבדיל מצדיק ששוהה מעצמו כדי לקיים העבודה הזו. וצ"ע.
- ו. אברהם זקן בא בימים, לכאורה הוא רמז שכמו שמצווה גוררת מצווה כך גם יום גורר יום, ע"י שיש איזה בחי' שבין יום ליום שגורר את היום הבא, וצ"ע אם הכוונה לבחי' חושך קדם לנהורא דהיינו ירידה תכלית העליה, ואולי הכוונה לבחי' בחי' בין השמשות, בחי' ממצע בין יום ליום ובין מצווה למצווה, כי כל מצווה מעלה את האדם במדרגה וזוכה יותר לדביקות שעל כן נקראת מצווה לשון צוותא וחיבור להקב"ה. (עיין תורה ה' שהמצוות הם אחדות עם הקב"ה) נמצא שע"י כל מצווה הוא עולה לבחי' הממצע של דביקות שבין מצווה שעשה למצווה שיעשה. על כן בכל מצווה שעושה עולה לבחי' המקיף של מצווה נוספת וכמבואר בתורה כב שזה בחי' נעשה ונשמע שע"י המעשה זוכה לנשמע חדש שצריך להפוך לנעשה.
- ז. בעל תשובה צריך להמלט על נפשו, וצריך לרוץ לדלג אל הקדושה – צ"ע האם מדובר רק במי ששב מעבירה ממש. או מדובר אפילו עבירה אחת שבגללה הוא לבוש בגדים צואים ומפרידים בינו לקדושה כמבואר בתורה יד וראה זכריה ג' ג' ויהושע היה לבש בגדים צואים ועמד לפני המלאך: וכיון שאין לבא לפני המלך בבגדים צואים לכן לא יכול להתמתן בדביקות כי צריך להזדרז בעבודתו להסיר הבגדים הצואים. ועיין תורה מח תנינא אנשים כאלו צריכים להיזהר גם ממחשבה רעה, ופרשנו כי בהם הקב"ה כן מצרף מחשבה רעה למעשה, ואולי על כן הם צריכים לרוץ למצוות כדי לעשות תשובת המשקל למה שביטלו עד עכשיו, כדי שיחזרו לנאמנות ראשונה שלא מצרף להם הקב"ה מחשבה רעה למעשה. ועיין בסוף תורה מט בהשמטה שבעל תשובה צריך לרוץ אורח שהפסיד, צ"ע לפ"ז האם מי שעבר עבירה ולא ביטל מעבודתו ה' כגון שלא הקפיד על הכשר המזון שאוכל, האם נחשב צדיק לעניין זה? הרי ימיו חסרים שלימות שהרי אכל אוכל לא כשר ועשה עבודתו מכח אוכל לא כשר. ונראה ממה שהביא דוגמא מאברהם אבינו שכל הפסק שנגרם ע"י איזה פניה מהקב"ה הוא בחי' ניתוק שצריך לרוץ להמלט ממנו ולרוץ להשלים את שהחסיר בזמן הניתוק. ועיין לקמן ניתוק לזמן קצר כנראה לא מעכב.
- ח. צ"ע האם תמיד הוא תנאי ביום העבודה הזו או להפך רק ע"י עבודה זו מתקיים התמיד, שא"כ גם מי שלא זוכה לתמיד, יכול לקיים את העבודה הזו לפרקים? ויש לעיין בזה אולי כשחסר בתמיד נמצא שיש זמנים של ניתוק מהחיבור אליו ית'. נמצא שגם הוא צריך לרוץ להשלים את החסר. וכל השאלה איזה אורך ניתוק מעכב שהרי ניתוק קצר אפשר בקל להשלים. (ראה תורה קח שמחשבה זרה בתפילה היא ניתוק וע"י אנחה יכול לתקן זאת)
- ט. צדיק שרץ למצווה מפסיד כיון שגם היא הולכת אליו ע"י שמצווה גוררת מצווה, ועל כן מפסיד את העבודה שבין המצוות. וצ"ע נמצא שגם כששוהה כדי לעבוד את העבודה שבין המצוות, בינתיים המצווה הולכת אליו ומה מועיל ששוהה. וצ"ל שהולכת לאט ובינתיים יש לו פנאי לעבודה שבין המצוות.
- י. מבואר שבעל תשובה צריך לרוץ כי מתחיל מחדש. ועיין סוף תורה מט שצריך לרוץ להשלים מה שהחסיר. וצ"ע לפי המבואר בזה חיי שרה קבט המובא בתורה על הפסוק "ואברהם זקן בא בימים" דהיינו שבא לעולם הבא עם כל ימיו שלימים, איך אפשר להשלים את הימים החסרים שעברו. ראה תורה סב שרק ע"י תענית אפשר ע"י שעובד את ה' היום בכח של אתמול. אבל מה יועיל בזה שירוצו?
- יא. מצווה גוררת מצווה האם אותה מצווה או גם מצווה אחרת? עיין רש"י (אבות ד' ב') הוי רץ למצוה קלה שמתוך כך תבא לידך מצוה חמורה לפי שמצוה גוררת מצוה.
- יב. בביאור הבאבי הנחל מבאר שבין המצוות הם הכיסופים למצווה, ונראה לחזק זאת עפ"י המבואר בלק"ה ברכת הריח ד' אות יח שע"י כיסופים לדבר זוכה לסייעתא דשמיא מאותו דבר לזכות בו, נמצא שע"י מצוה גוררת מצווה. אבל צ"ע מדוע בע"ת צריך לדלג על זה, הרי זה עיקר המצווה אפילו יותר מעצם העשיה כמבואר בלק"ה ברכת המזון ד' ב' (עפ"י תורה סו).
- יג. צ"ע הרי ירידה תכלית העליה הוא מהלך הכרחי תמיד בין מדרגה למדרגה? ראה ביאור הבאבי הנחל (בתורה כ' בביאור החי"מ שרק ע"י א"י אפשר לליך מדרגה לדרגה) שהעבודה שבין המצוות היא לתפוס את הירידה כעליה, ועי"ז מתקיים אצלו התמיד דהיינו שהולך מדרגה לדרגה תמיד בלי הפסק ע"י שגם הירידה היא עבודה אצלו. אבל מי שתופס את הירידה כירידה, הפסיד את העבודה הזו, כי חסר את בחי' התמיד. נמצא לדבריו גם מי שהולך מדרגא לדרגא יכול להפסיד את העבודה הזו. ואמנם הבאבי הנחל מבאר שזה החילוק בין בני א"י לבני חו"ל. וצ"ע לדבריו הבע"ת לא מסוגל לעבודה זו, ולא בגלל שצריך לרוץ.

¹ מצוות דוד – (ג) ויהושע וגומר ועומד וגו' – ר"ל בשעה שעמד לפני המלאך היה עדיין לבוש בגדים מלוכלכים, ר"ל עדיין היה מלוכב בזה העון, כי עוד ישבו הנשים הנכריות תחת בניו ולא גרשו אותן והוא לא מיחה בהם:

יד. וצ"ע לכאורה גם בעל תשובה יש לו בחי' ירידה תכלית העליה, כששם אהי-ה פונה ממנו לאחור ואזי יש לו נסיונות ובזיונות בחי' שפיות דמים כמבואר בתורה ו' ובלק"ה (ר"ח ג' ג') שזה בחי' פסח ומט ימי הספירה עד מתן תורה. ואע"פ שלכאורה יש הבדל בין הירידה של צדיק לירידה של בע"ת, כי של צדיק היא תכלית העליה דהיינו התגברות הקליפות של המדרגה העליונה, אבל של בע"ת היא נסיון שמנסים אותו אם הוא באמת עשה תשובה כראוי. אבל אפשר שהן עניין אחד וכמבואר בתורה ו' שהנסיון של בע"ת היא כי הבא לקנות אפרסמון אומרים לו המתן ואעזור לך כדי שאני ואתה נהנה מריחו הטוב.

טו. ביבמות קכא. ר"ע אמר כל גל וגל נענתי לו בראשי. אבל ר"מ אמר גל טרדני לחברו וחברו לחברו עד שהקיאני ליבשה. וצ"ע האם אפ"ל שזה החילוק בין צדיק לבע"ת. דהיינו שבעל תשובה ע"י ההכנעה ושרון לב שיש לו מוריד את הראש בירידה שבין מדרגה למדרגה, אבל צדיק ברוב דביקותו בה' מניח לגלים להסיעו מגל לגל עד שהגל בעצמו מביאו למדרגה הבאה.

טז. בעניין החילוק בין צדיק לבעל תשובה עיין קדושין ל:י"ו בכל יום מתגבר ומתחדש היצה"ר ורק ע"י שהקב"ה עוזר לאדם יכול לו. ועיין מנחות כט:י"ט שבע"ת דלא מסתייע מלתא לשוב בכוחות עצמו למדרגה שנפל ממנה, ורק ע"י סיעתא דשמיא שמעלים אותו למעלה לפתח הה' זוכה לשוב. וצ"ע מדוע לצדיק עוזרים ולבעל תשובה רק מסייעים-לשון הגמרא במנחות מעלין אותו, אבל רש"י פירש שצריך סיוע ועבדי ליה סיוע פתח מן הצד. הרי מסייע אין בו ממש (שבת צג.)¹⁷, ואילו עזרה יש בה ממש, היתכן שבע"ת יותר שב בכוחות עצמו ממה שמה שצדיק מתגבר על יצרו, הרי בברכות יז צדיק נוטל שכרו בזרוע? ואם תאמר שמסייע אין בו ממש, רק כשמסייע למי שיכול בעצמו כמבואר בגמרא שם א"כ מדוע במנחות גבי בע"ת נקט צריך סיוע ולא עזרה.

עד כאן ההקדמה

✳

תורה נט [יא]

יש זריז ונשכר זריז ונפסד {עין פסחים נ:}י"ב

הגמרא שם דנה בעניין העושה מלאכה בערב שבת, ועל זה אומרת הברייתא שיש זריז ונשכר זריז ונפסד וכו' ומבארת שזריז/י"ב ונשכר הוא הזריז לעשות מלאכה כל השבוע ואינו עושה בערב שבת, וזריז ונפסד הוא הזריז

¹⁷ קידושין דף ל': אמר רב יצחק יצרו של אדם מתחדש עליו בכל יום שנאמר רק רע כל היום ואמר ר"ש בן לוי יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום ומבקש המיתו שנאמר צופה רשע לצדיק ומבקש להמיתו ואלמלא הקדוש ברוך הוא עוזרו אין יכול לו שנאמר אלהים לא יעזבונו בידו

¹⁸ מנחות דף כט: אמר רב אשי חזינא להו לספרי דווקני דבי רב דחטרי להו לגגיה דחי"ת, ותלו ליה לכרעיה דה"י, חטרי להו לגגיה דחי"ת כלומר חי הוא ברומו של עולם, ותלו ליה לכרעיה דה"י כדבעא מיניה רבי יהודה נשיאה מר' אמי, מאי דכתיב (ישעיה כד) בטחו ביי' עדי עד כי ביה יי' צור עולמים? אמר ליה כל התולה בטחונה בהקב"ה הרי לו מחסה בעולם הזה ולעולם הבא. אמר ליה אנא הכי קא קשיא לי, מאי שנא דכתיב "ביה" ולא כתיב יה? כדרש ר' יהודה בר ר' אילעאי אלו שני עולמות שברא הקב"ה, אחד בה"י ואחד ביו"ד, ואיני יודע אם העולם הבא ביו"ד, והעולם הזה בה"י, אם העולם הזה ביו"ד, והעולם הבא בה"י, כשהוא אומר (בראשית ב' ד') "אלה תולדות השמים והארץ בהבראם" אל תקרי "בהבראם" אלא בה"י בראם, (הוי אומר העולם הזה בה"י והעולם הבא ביו"ד). ומפני מה נברא העולם הזה בה"י? מפני שדומה לאכסדרה שכל הרוצה לצאת (ממנו לתרבות רעה) יצא. ומ"ט תליא כרעיה? דאי הדר בתשובה מעיילי ליה (בפתח העלין בין רגל שבתוכו לגגו), וליעייל בהך (פתח התחתון דנפיק ביה)? לא מסתייעא מילתא (דהבא ליטהר בעי סיוע מפני יצר הרע הלכך עבדי ליה סיוע פתח יתירה). כדריש לקיש דאמר ריש לקיש מאי דכתיב (משלי ג' לד) "אם ללצים הוא יליף ולענוים יתן חן", בא לטהר מסייעין אותו, בא לטמא פותחין לו. ומ"ט אית ליה תאגא? אמר הקב"ה אם חוזר (בו) אני קושר לו קשר.

¹⁹ שבת דף צג. אמר מר זה יכול וזה אינו יכול, דברי הכל חייב, הי מנייהו מיחייב? אמר רב חסדא זה שיכול, דאי זה שאינו יכול, מאי קא עביד? אמר ליה רב המנונא דקא מסייע בהדיה, אמר ליה מסייע אין בו ממש..... [צג:] אמר רבינא אף אנן נמי תנינא קיבל בימין ושמאל מסייעתו עבודתו כשרה ואמאי הא קא מסייע בהדי הדדי לאו משום דאמרינן מסייע אין בו ממש שמע מינה:

²⁰ לא יודע טמי והיכן נאמרה תורה זו

²¹ פסחים דף נ. משנה: מקום שנהגו לעשות מלאכה בערבי פסחים עד חצות עושין מקום שנהגו שלא לעשות אין עושין (דף נ: גמרא: מאי איריא ערבי פסחים אפילו ערבי שבתות וערבי ימים טובים נמי? דתניא העושה מלאכה בערבי שבתות וימים טובים מן המנחה ולמעלה אינו רואה סימן ברכה לעולם. התם מן המנחה ולמעלה הוא דאסור, סמוך למנחה לא, הכא מחצות. אי נמי התם סימן ברכה הוא דלא חזי, אבל שמותי לא משמתינן ליה, הכא שמותי נמי משמתינן ליה. גופא העושה מלאכה בערבי שבתות ובערבי ימים טובים מן המנחה ולמעלה ובמוצאי שבת ובמוצאי יום טוב ובמוצאי יום הכפורים ובכל מקום שיש שם נידוד עבירה, לאתווי תענית ציבור, אינו רואה סימן ברכה לעולם: **תנו רבנן יש זריז ונשכר, ויש זריז ונפסד, יש שפל (עצל) ונשכר, ויש שפל ונפסד.** (ומבארת הגמרא) **זריז ונשכר** (הוא) דעביד כולי שבתא ולא עביד במעלי שבתא. **זריז ונפסד** (הוא) דעביד כולי שבתא ועביד במעלי שבתא. **שפל ונשכר** (הוא) דלא עביד כולי שבתא ולא עביד במעלי שבתא. **שפל ונפסד** (הוא) דלא עביד כולי שבתא, ועביד במעלי שבתא. **אמר רבא** הני נשי דמחזא אף על גב דלא עבדן עבידתא במעלי שבתא, משום מפנקותא הוא, דהא כל יומא נמי לא קא עבדן, אפילו הכי שפל ונשכר קרינן להו. רבא רמי כתיב "כי גדל עד שמים חסדך" וכתיב "כי גדל מעל שמים חסדך" הא כיצד? כאן בעושינן לשמה, וכאן בעושינן שלא לשמה. וכדבר יהודה, דאמר רב יהודה אמר רב לעולם יעסוק אדם בתורה ומצות אף על פי שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה בא לשמה:

רש"י - זריז - בעל מלאכה: שפל ונשכר - דלא עביד כולה שבתא ולא במעלי שבתא ואף על גב דלאו לשום מצוה מיכוין מצוה שלא לשמה מיהא הויא, דאמרינן לקמן יעסוק אדם במצוה ואפילו שלא לשמה:

לעשות מלאכה גם בערב שבת, ונפסד כי אינו רואה סימן ברכה באותה מלאכה. ורבנו דורש את מאמר הברייתא לענין עבודת ה', **כי דע כי מצוה גוררת מצוה** כמבואר באבות פרק ד' [י"ד/ט"ו], **נמצא שהמצוה גוררת את חבירתה** דהיינו כשאדם עושה מצווה, היא גורמת לו לקיים עוד מצווה, רוב המפרשים פירשו שההרגל מצוה הוא הגורר את המצוה הבאה, וי"מ שכשעושה בשמחה ובטוב לבב. כי אז

² לשון זריז נראה הוא לשון ארמי, כי נמצא הרבה פעמים בתרגום ראה מלכים ב' ד' כט, ושם ט' א', חגור מתניך – תרגם יונתן זריז חרץ. ופרש"י – חגור מתניך – כל חגורת מתנים לשון זירוז גבורה הוא, לפי שהוא שלוח לדבר הסכנה (צריך זירוז). אבל עיין ספר חשק שלמה (השורשים) אות ז – שורש זר – ולפי שהנזר מקיף את הראש נקרא כל דבר מקיף את ראש הדבר "זר" כמו "ועשית עלי זר זָהב סָבִיב" (שמות כה, יא) מלשון "נזר". וכן מלשון הקף יקרא איזה מדה "זרת", "זרת אָרְפוּ וְזרת רָחֲבוּ" (שם כח, טז) דהיינו מדה מקפת כהיקף ראש או זרוע. והפעל "אָרְחִי וְרָבְעִי זְרִית" (תהלים קלט, ג) כלומר מקיף בהם כנזר. ויתכן שמענין פרישות המעלותי שירה עליו שם "נזר" ג"כ ענין שם "אזור", לשון חגורה. "ואזור עור אזור בְּמַתְנֵי" (מל"ב א, ח) "וְיָאָסֵר אֶזְרוֹר בְּמַתְנֵיהֶם" (איוב יב, יח) "אזור חֲלָצִיו" (ישעיה ה, כז) "אזור פְּשָׁתֵי" (ירמיה יג, א) "חגורי אזור בְּמַתְנֵיהֶם" (יחזקאל כג, טו) והוא מין חגורה שחוגרין אותו לסימן הגבורה והזרירות, שהוא ענין הנזירות והפרישה משאר העם לענין הגבורה. שלפיכך בא בפעלים תמיד אצל שימוש הגבורה והזרירות כמו "וּנְבָשְׁלִים אֶזְרוֹ חֵיל" (שמו"א ב, ד) "הָאֵל הַמְאֻזְרֵי חֵיל" (תהלים יח, לג) "נְאֻזֹר בְּגִבּוֹרָה" (שם סה, ז) "עֹז הַתְּאֻזֵר" (שם צג, א) "אֶזְרוֹ נָא כְּגִבְרַת חֲלָצֶיךָ" (איוב לח, ג). ובלי (אות) אל"ף הנוספת "וְתֻזְרֵי חֵיל לְמַלְחָמָה" (שמו"ב כב, מ). ומלשון אזירות ענין "זריז" שבלשון התלמוד "זריז ונשכר" (פסחים ג, ב), דהיינו נאזר בגבורה וכח חיוני אל הפעולה שלפניו ואינו מתעצל:

³ * אבות פרק ד'

^{טו} **משנה מסכת אבות פרק ד' (ב) בן עזאי אומר, הווי רץ למצוה קלה (כְּבִחְמוּרָה), ובורח מן העברה. שְׂמִצְוָה גּוֹרֶרֶת מִצְוָה, וְעֵבְרָה גּוֹרֶרֶת עֵבְרָה. שְׂשֹׁכֵר מִצְוָה, מִצְוָה, וְשֹׁכֵר עֵבְרָה, עֵבְרָה:**

רע"ב – שמצוה גוררת מצוה – כך מנהגו של עולם העושה מצוה אחת נוח לו לעשות אחרת. ועוד ששכר מצוה מצוה. שמן השמים מסייעין ומוזמינים ביד מי שעשה מצוה אחת שיעשה אחרת כדי לתת לו שכר על שתיהן.

תפארת ישראל – שמצוה גוררת מצוה – שכשתתרגל נפשך להיות זריז במצות ה', אז גם כשיודמן לך חמורה ממנה, תודרו ג"כ לעשותה: **פירוש רבנו יונה** – שמצוה גוררת מצוה, מכח הטבע הוא זה, כי בעשות האדם מצוה קטנה פעם אחת הוא מתקרב אל השם ית' ומרגיל את רוחו לעבודתו ונקלה בעיניו לעשות מצוה אחרת שיש בה טורח כנגד הראשונה, או יותר מעט, מפני שכבר הורגל טבעו למלאכת המצות, וכי יעשה שתיים, השלישית אף כי תהיה עליו לטורח הרבה מן הראשונות יעשה מהרה כי כבר שולט עליו ההרגל הרבה עד כי ישלוט עליו עד מאד ויעשה כל המצות כולן.

ר' יוסף אבן שושן – שמצוה גוררת מצוה, הטעם כי כשאדם משים לבו על המצוות והוא חפץ בהם מאד ועשה אפילו מצוה אחת והתחיל להוציא חפצו במצות לפועל, אותו הפועל גוררת לו מצוה אחרת והאחרת אחרת הולך ואור עד נכון היום, כי כל דבר נגרר ונמשך אחר מינו ודוגמתו, והוא הדין בעבירה.

מגן אבות לרשב"ץ – ששכר מצוה מצוה ושכר עבירה עבירה, אין זה ממנהגו של עולם כטעם הראשון (שפ"י על מצוה גוררת מצוה) אבל (השכר) הוא ממשפטי האלהים שמוליך האדם בדרך שרוצה ללכת בה, שנאמר אם ללצים הוא יליץ ולענונים יתן חן.

פירוש היעב"ץ – בן עזאי אומר הווי רץ למצוה קלה. אמר כי לא סוף דבר המצות החמורות וכבישת היצר יש להם זה הכח, אלא אפילו מצוה קלה ג"כ יהיה לה כח לגרור את חברתה, ובתנאי שיהיה עושה אותה כמאמרה, בשמחה ובטוב לבב. כי אז יתפעל ממנה ותעשה דרך בלבו לעשות אחרת. וז"א שמצוה גוררת מצוה, מלשון גורר אדם מטה וספסל. ולז"א הווי רץ למצוה קלה, כי כאשר ירוץ לקראתו כרץ לקראת שלל רב וישמח הרבה מאד כאומרו (תהלים קיט) שש אנכי על אמרתך, אז תגרור אחרת. אמר (שם) דרך מצותיך ארוץ, אין ציל המצוה עצמה אודרו לעשותה, אלא אפילו מה שהוא דרך לה, והטעם כי הדרך היא תרחיב לבי לעשות מצותיך האחרות: **וע"ד האמת** ענין גדול רמו בכאן בן עזאי במצות הייחוד, והוא מה שאמר בספר הזהר (ויקרא כ) והתקדשתם והייתם קדושים, המקדש עצמו מלמטה מקדשין אותו מלמעלה. והענין כי אלו המצות האלהיות ענינים נפלא ונשגב מאד, כי כולם קשורות זו בזו, כי כמו שהש"י אחד כך תורתו אחת. והאומר אקיים כל המצות זולתי אחת הרי הוא מומר ומטיל פגם בתורת אמת, והוא בכלל ארור אשר לא יקים. ולא לחנם היו רמ"ח מצות עשה כמנין אבריו של אדם, ומצות לא תעשה שס"ה כנגד שס"ה גידין אשר באדם כי לכולם קשר אחד וענין אחד. האדם עשוי בצלם אלהים, והוא כולל כל העולמות וכולם נחלקים בו והוא צלם אלהים. התורה צלם שם ההויה, כולם שמותינו של הבי"ה כי הספירות תלויות בו והכנויים בשמות, וכל התורה בכנויים, נמצאת נארגת על שם ההויה היינו תורת ה' והיא כולה אחת היא, דכתיב והתורה והמצוה, וכי מצוה אחת היא אלא שכל המצות קשורות זו בזו, א"כ מי שיחזיק באחת כמאמרה יחזיק בכלן: **וזהו הווי רץ** שהוא בשמחה ובטוב לבב. והוא כמאמר איזו היא דרך טובה שידבק וכו', ואיזו היא והלא בכל המדות החשובות הטובות ראוי לידבק ומכל הרעות להתרחק. אבל הכוונה אם ידבק יפה באחת ישיג האחרות כי מי שאחז יפה אחד מענפי האילן אשר א"א שישברו ויתפרדו ענפיו הנה הוא אוזח בכלו. א"כ מצוה גוררת חברתה, וכשיהיה לב הצלם האנושי אל הצלם האלהי היא התורה, יהיו לאחרים, ובתחילת פרק אני הוספתי לקח בזה, תראהו משם: ולזה ביון בן עזאי במאמרו זה שמצוה גוררת מצוה. ולזה אמרו ז"ל כל העושה מצוה אחת כמאמרה יש לו חלק לעה"ב, כי כיון שאב אחד לכולן, בעשות אחת מהן אין ספק שיעשה הנשארות אם היה מספיק לו הזמן. ומזה הטעם השב בתשובה שעה אחת קודם פטירתו, בתשובה היא יש לו חלק לעה"ב.

נחלת אבות (לרבי יצחק אברבנאל) – והכונה בפירושם, שההרגל בענינים בין טוב ובין רע – מחזיק כוח הפועל לפעול בהם בחוזק. ולזה ראוי לאדם להזהר ולהשמר מאד אצל התחלות הדברים, לפי שהמעשים הראשונים מקנים לאדם כוח ואומץ לשניים והשניים לשלישיים. וכן יתחזקו התכונות בנפשות, וצדק מי שאמר שההתחלה הוא יותר מחצי הכל.

מדרש שמואל – ופירש האופן איך המצוה גוררת מצוה ואמר ששכר מצוה מצוה כלומר מי שמשלם שכר המצוה היא המצוה עצמה וכמאמר ר"א בן יעקב העושה מצוה אחת קנה לו פרקליט אחד והעובר עבירה אחת קנה לו קטיגור אחד והפרקליט הנברא מן המצוה הוא מלאך רחמים המשלם שכר המצוה לעושה וכן להפך שכר העבירה היא העבירה עצמה והוא הקטיגור שנברא מן העבירה הנפרע מן האדם ולכן המצוה עצמה שהוא המלאך הפרקליט הוא הגורר לו מצוה אחרת ומביאה לידו שיקיימנה והקטיגור הוא הגורר לעבירה ומוזמינה לידו שיעבור עליה:

יתפעל ממנה ותעשה דרך בלבו לעשות אחרת. ורבנו מבאר ובוודאי יש איזה בחי' בין המצות מה שהוא בין מצוה למצוה [טז] שהוא מקשר מצוה אחת לחבירתה, אשר על ידי זה, המצוות נגררים אחת אחר חבירתה. ובאמת זאת הבחי' בעצמה היינו מה שהוא בין המצוות כנ"ל זאת הבחי' היא ג"כ יקרה מאד.

ועל כן מי שהוא צדיק מנעוריו והולך בדרך הישר מימיו מדרגא לדרגא כמו שכתוב באברהם (בראשית כד) [יז] ואברהם זקן בא בימים שאברהם בא לדרגא שלו על ידי הימים כמובא בזוהר (חיי שרה ד' קכט ע"א) [יח] אע"פ שזה נאמר גם על שרה אמנו [יט] ויהושע בן נון [כ] ודוד המלך [כא], החידוש באברהם אע"פ שהוא ראשון לגרים, זכה הוא (וגם אשתו) [כב] מכוחו, להיות באים בימים כי בן ג' שנים הכיר את בוראו (נדרים לב) [כג], ומעולם לא פנה עורף ולא התנתק מהקב"ה, וגם לא עצר לרגע והי' הולך תמיד מדרגא לדרגא כי תמיד היו עושה מהנשמע נעשה, ומהנסתר נגלה, ומהתורה

^{טז} עיין לעיל תורה כב אות ט'

^{יז} בראשית פרק כד (א) ואברהם זקן בא בימים וידוד ברח אֶת אַבְרָהָם כּפֶלֶא:

פירש הטור הארוך – ואע"ג דכבר כתיב לעיל (יח, יא) ואברהם ושרה זקנים באים בימים, חזר לומר "ואברהם זקן", לפי שחזר לבחירתו כמו שרה, לכך הוצרך לומר שחזר להיות זקן (ב"ר מה, טז) (מורבב זקנים. פע"ר בשם מוהר"ר משה)

^{יח} זוהר חיי שרה דף קכט. – ואברהם זקן בא בימים ויהו"ה ברח אֶת אַבְרָהָם כּפֶלֶא כדי לפרש פסוק זה רבי יהודה פתח הקדים לפרש מש"כ אֲשֶׁרִי תִּבְחַר וְתִקְרַב לְשִׁכְנֵי הַצִּדִּיקִי (פ' הפסוק), דוד המלך אמר להצ"ח אֲשֶׁרִי לְמִי שֶׁחֲבַח וְהִתְרַבּ לְהוֹיֵת שׁוֹכֵן בְּחַלְצוֹ. הָאִי קָרָא אֶתְמֶר פִּירוּשׁ פֶּסוּק זֶה כּבֵר נֹאמֵר וּמְפֹרֵשׁ לְעִיל (נפח ז' ע"ט), אָבֶל עֲתָה נִפְרַשׁ כִּפְשׁוֹטוֹ שֶׁל הַפֶּסוּק, כִּי נִצָּאָה הוּא בֶרֶךְ נֵשׁ דְּאוֹרְחוֹ אֶתְפָּשֶׁן קָמִי קִדְשָׁא בְרִיךְ הוּא אֲשֶׁרִי הַאִישׁ שֶׁדְּרִיכוֹ רְצוּיִם וּמְקוּבְלִים לְפָנֵי הַקָּב"ה, וְאִיהוּ אֶתְרַעֵי בֵּיהּ לְקַרְבָּא לִיהּ לְגַבִּיָּהּ וְהוּא רֵצָה וּבַחַר בּוֹ לְקַרְבוֹ אֱלֹוִי, ר"ל כִּי לְפַעֲמִים מַעֲשִׂים שֶׁל הָאָדָם הֵם הַגּוֹנִים וְטוֹבִים וְעִבְדוֹ אֵינוֹ מְרֻצָּה לְפָנֵי הַקָּב"ה מִפְּנֵי קְלָקוּלוֹ וּפְגַמֵּי הַקּוֹדֶשׁ, תָּמָּ חַוִּי אַבְרָהָם אֶתְקָרִיב לְגַבִּיָּהּ בֵּא וְרָאָה כִּי אַבְרָהָם נִתְקַרַב אֵלָיו יִתְבַרַךְ, וְתִאֲבֹרְתִיהּ דִּילִיָּהּ הָוָה כֵּל יוֹמִי בְּהָאִי לְפִי שֶׁתְּשׁוּקָתוֹ הִיתָה כֵּל יִמְיוֹ לִזְהָרָה לְהִתְקַרַב אֵלָיו, וְרָדַף אַחֵר הַעֲבֹדָה הַכְּשֵׁרָה וְכֵל מִגַּמְתָּ פְּנֵי הִיתָה כֵּל יִמְיוֹ לְהוֹיֵת עוֹלָה אֶל מִדַּת הַחֶסֶד ז"ל לְלֵאֲלוֹת, וְלֹא אֶתְקָרִיב אַבְרָהָם בְּיוֹמָא חַד אִוּ בְּזִמְנָא חַד אֲבָל לֹא נִתְקַרַב אַבְרָהָם בְּיוֹם אֶחָד אִוּ בְּפַעַם אֶחָד, אֲלֵא עוֹבְדוֹ קָרִיב לִיהּ כֵּל יוֹמִי מִקְרָא לְקָרָא אֲלֵא מַעֲשִׂי הַטּוֹבִים קָרְבוֹ אוֹתוֹ כֵּל יוֹם מִמְדַּרְגָּה לְמִדְרָגָה, לְהִינּוּ שְׁעֵלָה מִחֶסֶד לְחֶסֶד כְּגוֹן מִחֶסֶד לְמַלְכוּת לְחֶסֶד לְיוֹסֵד וְכוּ', עַד דְּאֶתְמַלְךְ בְּדִרְגוֹי פֶּד הָוָה סִיב עַד שֶׁנִּשְׁעֵלָה בְּמִדְרָגָתוֹ חֶסֶד ז"ל לְלֵאֲלוֹת כִּשְׁנַעֲשָׂה זִקְן, וְעָאֵל בְּדִרְגוֹי עֲלֵאִין בְּדָקָא חַוִּי וְאִוּ נִכְנַס בְּמִדְרָגוֹת הָעֲלִיּוֹנוֹת כְּרָאוּ, דְּכַתִּיב וְאַבְרָהָם זִקְן, וְכִדִּין בָּא בְּיָמִים פִּירוּשׁ בְּאִינּוֹן יוֹמִין עֲלֵאִין בְּאוֹתָם הַיָּמִים הָעֲלִיּוֹנִים, ר"ל בְּזוֹת ז"ל הַנְּקֻלּוֹת ז' יָמִים עַד עֲלוֹתוֹ אֶל יוֹם הַרְלָאָן שְׁהוּא חֶסֶד הַעֲלִיּוֹן, בְּאִינּוֹן יוֹמִין יִדְעָאֵן בְּאוֹתָם יָמִים הַנּוֹדְעִים שֶׁבָּהֶם מִתְּפַשְׁטִים חֶסֶדִים, בְּרָזָא דְּמַהֲיָמְנוּתָא וְתַחֲלִילָה נִכְנַס בְּסוּד הָאֲמוּנָה שְׁהִיא הַמַּלְכוּת, וְלִכְּן נֹאמֵר בּוֹ וְיִהוּ"ה בְּרַךְ אֶת אַבְרָהָם כּפֶלֶא פ"י שׁוֹכֵה לְהִתְבַרַךְ מִמִּדַּת הַמַּלְכוּת מַהֲשַׁפֵּעַ שֶׁנִּמְשַׁךְ אֵלָיו מִהִיּוֹד הַנְּקֻלָּא כֵּל, דְּמִתְמַלְּן נְפִיקוֹן כֵּל בְּרַכְּאֵן וְכֵל טִיבּוֹ שֶׁמִּשְׁם יוֹצֵאִים כֵּל הַבְּרֻכּוֹת וְכֵל הַחֶסֶדִים לְעוֹלָם. (מ"ק ו"ג וּמְפַרְשִׁי)

ועתה בא לפרש כי מה שקונים הצדיקים הגמורים שלא חטאו כל ימיהם מעט מעט יום יום, קונים בעלי התשובה כפעם אחת, וזו"ש זכאין אינון מאריהון דתשובה אשריהם לבעלי התשובה, דהא בשעתא חדא כי בשעה אחת ע"י עזיבת החטא וחרטה מעומק לבב, וע"י וידוי דברים, ביומא חדא היינו ביום הכפורים, כי יש עונות תשובה תולה ויום הכפורים מכפר, ברגעא חדא היינו רגע המתה ממרקתם, כי נמי רגע אחד היינו הרגע של הרהור תשובה אמיתית שהוא הסכמה והחלטה חזקה בלב לשוב בתשובה שלימה. (דף קכט ע"ב) קריבין לגבי קדשא בריך הוא ע"י הם מתקרבים אל הקב"ה, מה דלא הנה הכי אפילו לצדיקים גמורים מה שאינו כן אפילו לצדיקים גמורים. דאתקריבין לגבי קדשא בריך הוא בכמה שגין שהם מתקרבים אל הקב"ה במשך כמה שנים, כי הלא אברהם לא עאל באינון יומין עלאין עד דהנה סיב כמה דאתמר אברהם לא נכנס באלו הימים העליונים שהם החסדים ז"ל אלא עד שנעשה זקן כמו שנאמר לעיל, וכן דוד לא נכנס בימים העליונים עד שנעשה זקן דכתיב והמלך דוד זקן בא בימים פ"י במדות העליונות, אבל בעל תשובה ע"י תשובה גדולה מיד נכנס ומתדבק בהקב"ה כדמפרש ר' יוסי הללן. (מ"ק ומפ"ש)

רבי יוסי אמר, תנינן למדנו במס' ברכות דף לד ע"ב, אתר דמאריהון דתשובה קיימי ביה בההוא עלמא מקום שבעלי התשובה עומדים בו בעולם הבא, צדיקים גמורים לית לון רשו לקיימא ביה אין רשות לצדיקים גמורים לעמוד בו, בגין דאינון קריבין למלכא יתיר מפלהו לפי שהם קרובים אל המלך ב"ה יותר מכולם, לפי שעי' תשובה עזומה הנקראת תשובה עלאה הם עולים ונכנסים באימא עלאה שבה שורש התשובה, מה שאין צדיקים גמורים יכולים לעלות עד שם, ואינון משכי עלייהו ברעותא דלכא יתיר והם מושכים עליהם אור הקדושה ברצון הלב יותר, ובחילא סגיא לאתקרבא למלכא ובכח גדול יותר להתקרב אל המלך ב"ה, ור"ל לפי שבעונותיהם הרבים היו סגורים בעומקי הקליפות וצריכים מלחמה גדולה להוסיף ולעלות משם עד שיוכו לבא אל המלך ב"ה, ועוד כי בעלי תשובה הם בהכנה גדולה ולבם נשבר בקרבם במרירות נפש ובצום ובכי ומספד על אשר הכעיסו את בוראם, וע"י עולים למעלה חסיד שהוא במעלה יותר מצדיק גמור, וע"י הלב נשבר פועלים יותר משאר צדיקים שאין להם לב נשבר כמותם. (מ"ק ור"ג ומפ"ש)

^{טז} בראשית פרק יח (יא) ואברהם ושרה זקנים באים בימים וידוד ברח אֶת אַבְרָהָם כּפֶלֶא:

רמב"ן – (יא) באים בימים האדם בימי בחורותיו יקרא "עומד בימים" ויקראו "ימיו" כי הם שלו, כלשון את מספר ימין אמלא (שמות כג כו). אבל כאשר יזקין ויחיה ימים רבים מרוב בני האדם בדורו יקרא "בא בימים", מפני שהוא כבא בארץ אחרת, נוסע מעיר ובא אל עיר מיום אל יום:

^כ יהושע פרק יג (א) ויהושע זקן בא בימים ויאמר ידוד אליו אתה זקנתה באת בימים והארץ נשארה הרבה מאד לרשתה: ושם פרק כג (א) ויהי מימים רבים אחרי אשר הניח ידוד לישראל מפל איביהם מסביב ויהושע זקן בא בימים: (ב) ויקרא יהושע לכל ישראל לזקניו ולראשיו ולשפטיו ולשטריו ויאמר אלהם אני זקנתי באתי בימים:

^{כא} מלכים-א פרק א (א) והמלך דוד זקן בא בימים ויכסהו בבגדים ולא יחם לו:

^{כב} לעיל בקושיות הקשינו שפסוק זה נאמר לפני העקדה כשאברהם היה בגיל תשעים ותשע ושרה בת שמונים ותשע. ותרגמו שאולי באמת ממה שנכתב באברהם ב' פעמים למד רבנו ובאמת הפסוק הראשון רק מלמד שהיו זקנים והשני שאברהם בא על כל ימיו. וא"כ אין ראייה שגם שרה זכתה לזה.

^{כג} ועיין בעלי התוספות שם ואברהם זקן בא בימים – בא בימים – מיום שלא היו כי אם ב"א ימים, כלומר ג' שנים הכיר את בוראו:

שסביב המצות היה בא למצווה בעצמה, כמבואר בתורה כב/כ^ב, ועיין חיי מוהר"ן/כ"ה שא"א לילך מדרגא לדרגא אלא ע"י ארץ ישראל/כ"ו. **ומי שהוא בבחי' זו, דהיינו שהוא צדיק גמור שמעולם לא עצר לרגע מלילך מדרגא לדרגא, הוא מפסיד על ידי הזריזות, כי**

יד עיין תורה כב אות י' – וְצָרִיף בָּל אָדָם שִׁילָף מִדְּרָגָא לְדְרָגָא וּמַעֲוֹלָם לְעוֹלָם, עַד שִׁזְכָּה בְּכֹל פַּעַם לְבַחֲיַנְתָּ נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמַע גְּבוּהַ יוֹתֵר, שִׁיְהִיָּה נַעֲשֶׂה אֶצְלוֹ בְּכֹל פַּעַם מִבַּחֲיַנְתָּ 'נִשְׁמַע', בַּחֲיַנְתָּ נִסְתָּר, בַּחֲיַנְתָּ תַּפְלָה, בַּחֲיַנְתָּ דְּבָרֵי הַתּוֹרָה שְׁסָבִיבוֹת הַמִּצְוָה, בַּחֲיַנְתָּ תוֹרַת ה', יְהִיָּה נַעֲשֶׂה מִזֶּה בַּחֲיַנְתָּ 'נַעֲשֶׂה', בַּחֲיַנְתָּ נִגְלָה, בַּחֲיַנְתָּ תוֹרָה, בַּחֲיַנְתָּ תוֹרָתוֹ, וְיְהִי לוֹ בַּחֲיַנְתָּ 'נִשְׁמַע' וְכוּ' גְבוּהַ יוֹתֵר. וְכֵן בְּכֹל פַּעַם יִלָּךְ מִדְּרָגָא לְדְרָגָא וּמַמְעֵלָה לְמַעֲלָה, עַד שִׁיבֹא בְּרֵאשִׁית נִקְדַּת הַבְּרִיאָה, שֶׁהוּא תַּחֲלַת הָאֲצִילוֹת. וְשֵׁם יֵשׁ גַּם בֵּן בַּחֲיַנְתָּ נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמַע, וּבַחֲיַנְתָּ 'נִשְׁמַע' שֵׁשׁ שֵׁם הוּא תוֹרַת ה' בְּאֵמֶת, כִּי בְּכֹל עוֹלָם וְדְרָגָא תוֹרַת ה' הִיא רַק בְּשֵׁם הַמְּשָׁאֵל, כִּי רַק מַחֲמַת שְׁנִסְתָּר מִמֶּנּוּ נִקְרָא תוֹרַת ה', וּבְשֵׁבָא לְשֵׁם נַעֲשֶׂה תוֹרָתוֹ. אִף בַּחֲיַנְתָּ ה'נִשְׁמַע' שְׁבַתְחַלַּת הָאֲצִילוֹת הִיא תוֹרַת ה' בְּאֵמֶת, כִּי אֵין גְּבוּהַ מִשֵּׁם רַק תוֹרַת ה' מִמִּשׁ:

כ"ה חיי מוהר"ן אות טו – כִּי אִזְ תִּתְחַל בְּהַתְחַלַּת הַתּוֹרָה (תורה כ) תִּכְפֹּף לְדַבֵּר מֵאַרְץ יִשְׂרָאֵל. וְאָמַר בְּזוֹ הַלְשׁוֹן מִי שְׂרוּצָה לִהְיוֹת יְהוּדִי, דְּהֵינּוּ לִילָף מִדְּרָגָא לְדְרָגָא אִי אֶפְשָׁר כִּי אִם עַל יְדֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וּבְשִׁמְנֵצְחֵין הַמְּלַחְמָה אִזְ נִקְרָאִין אִישׁ מְלַחְמָה כִּי קֹדֶם שִׁמְנֵצְחֵין הַמְּלַחְמָה אִזְ אֵל יִתְהַלַּל חוּגֵר כִּמְפַתֵּחַ רַק בְּשִׁמְנֵצְחֵין הַמְּלַחְמָה אִזְ הוּא אִישׁ מְלַחְמָה:

כ"ו מַה שֶׁקֵּשָׁה הִרִי הִיוּ צְדִיקִים גְּדוּלִים מֵאֵד בְּחוּ"ל רָאָה מַה שֶׁכָּתַב הַבַּיִבִּי הַנַּחֵל עַל תּוֹרַת כ' לַתְּרַץ זֹאת. (הוֹעֵתָק בְּסוּף הַתּוֹרָה)

כשהוא זריז גדול ורץ בזריזות ממצוה למצוה אזי הוא מפסיד עי"ז את בחי' הקדושה מה שהוא בין מצוה למצוה כנ"ל. כי עי"ז הזריזות הוא עובר ומדלג על הבחי' הזאת, כי המצוה בעצמה הולכות* אליו כי היא נמשכת ונגררת אליו ע"י המצוה ראשונה שגוררת את השניה כנ"ל וכשגם הוא רץ בזריזות אל המצוה אזי יוכל לדלג ולעבור את הבחי' הנ"ל דהיינו מה שהוא בין המצוות כנ"ל, כי אם לא היה רץ, אזי עד שהדבר שהוא "בין המצוות" היה מביא לו עוד מצווה, בינתיים היה עובד את העבודה היקרה שבין המצוות, אבל אם גם הוא רץ למצווה כבן עזאי במשנה הוי רץ וכו', אזי מדלג על העבודה של בין המצוות ומפסיד אותה. ונראה שמצווה היא רק שם מושאל, אבל עיקר הכוונה למדרגה, שכמו שמצוה גוררת מצווה כך מדרגה גוררת מדרגה, וקודם לה מוכרח שתייהיר ירידה תכלית עליה, ורק ע"י שמקיים את העבודה שבין המצוות נמצא שגם הירידה היא תכלית העליה דהיינו שגם היא נחשבת עליה, ועי"ז לא נחסר מהתמיד שבהליכה מדרגא לדרגא, ולפי הנ"ל שבין המצוות היינו הדביקות בו ית' והכיסופין לקיים את המצווה, שעל ידי זה נעשים כלים לקיים את המצווה בהתעוררות ודחילו ורחימו יותר, וכמבואר בברכות ל: שחסידי ראשונים היו שוהים שעה קודם התפילה, נמצא כשרץ למצווה, וגם היא נגררת אליו כנ"ל, ואזי גם הירידה לא תכלית העליה אלא רק צורך העליה, כי לא נתפסת כעבודה אלא כירידה, ואזי מדלג על העבודה הזו של בין המצוות ומפסיד משלימות המצווה, וע"כ הוא זריז ונפסד. אבל כששואה^א קצת יוכל בתוך כך להשיג גם הבחי' שבין המצוות כנ"ל. ובאמת היא עבודה נפלאה שמעט צדיקים זכו לה, לבד ממה שמבואר שזוכה לזה רק מי שהתחיל מילדותו כאברהם/ו^ב גם נראה שיש עליה קטרוג עצום ורק ע"י שהצדיק מוכן לסבול מחלוקת זוכה לזה כדמשמע בחיי מוהר"ן/י^ג.

וכל זה למי שהולך בדרכי ה' כסדר מנעוריו. אבל מי שצריך לעשות תשובה הוא צריך דווקא להיות זריז גדול מאוד למחר ולרוץ מאד להמלט על נפשו מהעבירה שעשה ומזהדומה לה ואפילו בהרהור/ו^א, והרמו לזה באבות "הוי רץ למצווה ובורח מן העבירה", משמע שהוא כבר סמוך לעבירה, ורחוק מהמצווה, לכן צריך לברוח מהעבירה ולרוץ אל המצווה, ואסור לו לשהות כלל לעמוד ולהתיישב, כי בעל תשובה אינו הולך מדרגא לדרגא כלל הכוונה שבעל תשובה לא הולך מדרגא אל דרגא ע"י שמתעכב שם בעבודה היקרה שבין המצוות, ואין בינו ובין הקדושה שום בחי' שהייה הנ"ל, אין הכוונה שאין לו ירידה צורך עליה/ו^ב, אדרבה גם בעל תשובה הולך מדרגא לדרגא/ו^ט ויש לו הרבה מניעות, ואומרים לו המתן/ו^א, אבל כל זה שמעכבים אותו מלמעלה, אבל הוא מצידו צריך לבסוף ולהזדרז מאד להשלים את מה שהחסיר, כי הוא היה בטל, ועתה צריך להתחיל מחדש, והוא צריך לרוץ ולדלג אל הקדושה כמובא בתורה מט [א"/ו^ב] שהבעל תשובה צריך לדלג על מה

^א בתקפא ובתולד - הולכות, בדפיר ומתולד - הולכת,

^ב בדפיר - שהוא, בתקפא ו' מחוק ונראה - שהיא, בתולד - שהיא, מתולד - שהוא

^ג בכל המהדורות עד תשכ"ט - כששואה, ובמנודים תוקן כששואה.

^ד וצ"ע אולי ממה שגם שרה וזכה כנ"ל ומסתמא מכח אברהם הכי נמי צדיק אמת יכול להביא את אנשיו לזה וצ"ע.

^ה עיין חיי מוהר"ן - אות תא (י) אמר, כל הצדיקים הגדולים הגיעו למעלה ולמדרגה שהגיעו, אבל עמדו בזה, ואני ברוך השם בכל רגע ורגע נעשה איש אחר. ונתן טעם לזה שחולקין עליו, כי הצדיק נקרא אילן, ויש לו שרשים וענפים וכו', וכל צדיק קדם שמגיע למדרגתו יש עליו מחלקת. כי אמרו רבותינו זכרונם לברכה (סנהדרין ז.) האי תגרא דמיא לבדקא דמיא, נמצא שהמחלקת הוא בחינת מים, והמים הינו המחלקת מרימין אותו. אבל אני צריך שיהיה עלי מחלקת תמיד, כי אני הולך בכל פעם ובכל רגע מדרגא לדרגא. אלו הייתי יודע שאני עומד עכשו כמו בשעה הקודמת, לא הייתי רוצה את עצמו כלל בזה העולם:

^ו מתוצו - מאד

^ז כנ"ל בתורה מט תנינא שמחשבה של אנשים כאלו היא כמעשה.

^ח ירידה צורך עליה, צורך דייקא, ולא כמו צדיק שעושה מהירידה עבודה אצלו הירידה תכלית העליה. וראה תורה כב ותורה יב תנינא שאע"פ שבכל הספרים כתוב ירידה צורך עליה רבנו תמיד כותב ירידה תכלית העליה. כי אצלו הירידה נחשב גם עליה, אבל על פי דברי הבאבי הנחל על תורה כ', נראה שזה דווקא מי שזוכה לעשות מהירידה עבודה אבל מי שתופס את הירידה כירידה אצלו היא רק צורך עליה.

^ט כמבאר בחיי מוהר"ן אות יט - שיף להמאמר אחוי לן מנא. סימן כ"ה נשמע מפיו הקדוש בפרוש אצל המאמר הנ"ל שמדבר שם מעליה מדרגא לדרגא שמתגברים המניעות דסטרך אחרא בכל פעם וכו', ואמר אז בפרוש שגם מי שהוא בתוך הארץ ממש בשנתעורר לעלות משם, ההכרח שילך מדרגא לדרגא ואזי משתחין כנגדו בכל פעם וכו'. כמבאר שם במאמר הנ"ל. ומובא בלקוטי הלכות מעקה ושמיירת נפש הלכה ד:

^י כמבואר בתורה ו', וההמתן הזה יכול להמשך שנים רבות כמבואר שם, ועיין תורה יד הטעם כי יש לו בגדים צואים שהלביש עצמו ע"י חטאיו, והם מפרידים בינו לבין הקדושה, וצריך להפשיט אותם ע"י תיקון המדות.

^{יא} לעיל ח"א סוף תורה מט עה"פ ישיש כגבור לרוץ אורח

שצריך לדלג ולקפוץ אל הקדושה בזריזות גדול כי צריך להמלט מאחיזת הסט"א שאחזה בו כשהיה מנותק, ולרוץ להשלים את העבודת ה' תורה ומצוות שהתבטל מהם בהיותו רחוק, **ואיש כזה הוא זריז ונשכר כנ"ל** דהיינו שהוא מרוויח על ידי זריזותו שמשלים את מה שהחסיר בעבודת ה' תורה ומצוות: ועיין בוזהר חיי שרה הנ"ל שבעל תשובה ע"י זריזותו מרוויח יותר מצדיק, כי זוכה עלות למקום שצדיק לא זוכה, ע"י שכבר היה בקליפה ושבר אותה ויצא ממנה, וע"י ההכנעה ומרירות והלב נשבר שיש לו על שהכעיס את בוראו בימים שהיה מרוחק, (אם באמת יש לו הכנעה/י²⁷ ולב נשבר מזה).

ובחי' שבין המצוות כנ"ל הוא כגון וידבר ה' אל משה לאמר ועשית כיוור/י²⁸ נחושת וכו' [טו/טז]. **ובוודאי כיון שהתורה לשון הוראה, מוכרח שכל תיבה בה היא הוראה למעשה, על כן בוודאי יש עבודה גם באלו הדיבורים שהם קודם המצוה. כי עיקר המצוה בעצמה נאמר בתורה אח"כ אחר תיבת ועשית, אבל באמת בוודאי גם בפסוקים הנ"ל שבין מצוה למצוה יש בהם עבודה.** בפשטות נראה הכוונה כפשוטו האמונה שהיא תורה שניתנה מהקב"ה למשה רבנו לצוות לישראל/י²⁹ וזהו בחי' הנ"ל מה שבין מצוה למצוה שע"י כל מצווה גוררת עוד מצווה כנ"ל. אלא

²⁷ עיין תורה מט אות ז' .. וכשישראל, חס ושלום, נכנסין בחכמות חיצוניות של האומות, אזי נופל הצדיק מהשגתו, ונתחפה ונתכסה השגתו. וכשיצאין ישראל מחכמתן של האומות: אזי והוא כחתן יצא מחופתו, הצדיק יוצא מהחופה והמכסה שהיה לו עד עכשו. ואז ישיש כגבור לרוץ ארח, כי הצדיקים הם "גברי כח עשי דברו לשמוע בקול דברו" (תהלים ק"ג) (יג). כי צריך התגברות כדי לרוץ ארח הזה שהיו יכולים לילך בזמן הזה שהיו ישראל נוזפים, ועכשו רצים במהירות גדול זה הדרך. והתגברות הזאת, היא בחינת ציצית, בחינת תכלת כנ"ל, בחינות מקיפים: וזה מקצה השמים מוצאו ותקופתו, בחינות מקיפים. ועם בחינת תכלת הזאת, מכלים ושצים העכור"ם, ...

ושם בהשמטות – שייך לעיל. "ישיש כגבור לרוץ ארח" וכו'. כי צריך התגברות גדול וכו' לרוץ ארח הזה שהיו יכולים לילך בזמן שהיו ישראל נוזפים ועכשו רצים במהירות גדול זה הדרך וכו' עד כאן לשונו. בעת שאמר זאת התורה, שמעתי אז מפיו הקדוש ענין זה בבאור יותר. שאמר בפרוש ענין זה, לענין בני אדם הזוכים לעשות תשובה על העבר. ואמר, שאף על פי שזוכים לתקן מה שעבר, אף על פי כן עדין היכן הוא אותו הזמן שהיו רחוקים מהשם יתברך, שהיו יכולים לעבד את השם יתברך באותו הזמן. ובודאי צריכים לתקן זאת, דהיינו להשלים ולמלא את העבודה שהיו יכולים לעבד את השם יתברך בכל אותו העת: שהיו נוזפים מלפניו יתברך ורחוקים ממנו. על כן אחר שזוכים להתעורר לתשובה, צריכין זריזות גדול בעבודתו יתברך, ולרוץ מאד מאד, כדי שיוכה על ידי זריזות עבודתו לתקן ולהשלים גם חסרון העבודה של הימים שעברו. כי עכשו צריך לרוץ במהירות גדול זה הדרך שהיה יכול לילך בזמן שהיה רחוק מהשם יתברך: ואמר לאנשיו בזה הלשון: איר דארפט זיך זיער יאגין איר זאלט נאך קענין עפיס חאפין. (לשון רבנו, זכרונו לברכה):

²⁸ עיין תורה ה' תנינא אות ה' שגרים מכניסים גאוה בישראל. ואע"פ שלא מזכיר שם בעלי תשובה אלא גרים וכמבואר שם הטעם כיון שהגאוה דקדושה נפלה לבין הגויים ונעשית גאוה דסט"א. אבל נראה שיש בחי' כזו גם בבעל תשובה, וגם כמבואר בתורה יד שמהעבירות נעשו בגדים צואים והן מדות רעות ובעיקר ישות וגאוה. (ואין הכוונה לבעל תשובה וצדיק שבלשון הרחוב, אלא צדיק הוא מי שיש לו שפלות וענוה באמת מצד טבעו, ובעל תשובה מצד התשובה שלו כנ"ל)

²⁹ כיוור – בפשטות כוונת רבנו לוידיבר ה' אל משה ועשית שרומז לעבודה שבין המצוות, ונקט פסוק זה דכתיב בו ועשית שרומז למצווה בעצמה. אבל נראה שנקט פסוק זה כי גם הכיור הוא רק הכנת הכהנים לעבודתם. (ראה ספורנו שעל כן לא הוזכר בפרשת תרומה וויקהל).

³⁰ שמות ל' יז

³⁰ **שמות פרק ל (יז) וידבר ידוד אל משה לאמר: (יה) ועשית כיוור נחשת וכנו נחשת לרחצה ונתת אתו בין אהל מועד ובין המזבח ונתת שמה מים:**

ציוור המור – צוה מיד ועשית כיוור נחשת לרחצה ונתת שמה מים, לטהר הטומאה, וזהו ורחצו אהרן ובניו ממנו (פס' יט), ובבואם אל אהל מועד (פס' כ). כי כל הרוצה להדבק בהש"י וליכנס למחנה שכניה, צריך להסיר מתחלה ממנו דעות זרות שהם מטמאים הגוף והנפש, ולכן צוה ירחצו מים ולא ימותו. וכל זאת ההכנה צריכה להכנס לעולם העליון,

שפתי כהן – ועשית כיוור נחושת וכו' וגו'. נסמכה פרשה זו עם פרשת שקלים לומר כמו שהשקלים נעשו מהם האדנים שהם לזכרון, שכיפר להם מעשה העגל ונתלבן אותו עוון, כן הכיור היה לרחוץ אותו עוון, ולזה אמר לרחצה ולא אמר לרחוץ ממנו ידיהם ורגליהם, כמו שאמר אחר כך ורחצו ידיהם ורגליהם ולא ימותו, אלא אמר לרחצה סתם, הוא רחיצת הכלוך הידוע כי כבר ידוע שנעשה הכיור ממראות הצובאות שהן של הנשים שלא נתנו תכשיטיהן לעגל, וזהו מראות הצובאות, שהמה מראות שלא רצו בעגל, ויהיה פירוש הצובאות כתרגום יחפוץ יצבי, ולזה היה פתח אוהל מועד, כמו שאמר ונתת אותו בין אוהל מועד ובין המזבח, וזה המזבח הוא מזבח העולה שם פתח אוהל מועד כדי שמידי בכניסתם ידעו שהיה לרחוץ אותו עוון, ופירש רש"י ז"ל תדע לך שהן מראות ממש שהרי נאמר (שמות ל"ח, כ"ט) ונחושת התנופה שבעים ככר ויעש בה וגו' וכיור וכו' לא הזכירו שם, למדת שלא היה נחושת הכיור מנחושת התנופה כך דרש רבי תנחומא, עד כאן. ולכך אמר נחושת נחושת שתי פעמים, ולזה ורחצו אהרן ובניו ממנו שהוא היה בעשיית העגל, ואמר ורחצו אהרן ובניו ממנו, ולא אמר ורחצו ממנו אהרן ובניו, שפעמים לא היה רוחץ ממנו כדתנן (יומא מ"ג ע"ב) הביאו לו קיתון של זהב וקידש ידיו ורגליו, וכן הוא אומר בבואם אל אוהל מועד ירחצו ולא

³¹ **כמבואר ברמב"ם** שמי שכופר בזה נקרא אפיקורס וכופר – ראה רמב"ם יד החוקה הלכות תשובה פרק ג (ח) שלשה הן הנקראים אפיקורסין האומר שם נבואה כלל ואין שם מדע שמגיע מהבורא ללב בני האדם, והמכחיש נבואתו של משה רבינו, והאומר שאין הבורא יודע מעשה בני האדם, כל אחד משלשה אלו הן אפיקורוסים. שלשה הן הכופרים בתורה האומר שאין התורה מעם ה', אפילו פסוק אחד אפילו תיבה אחת אם אמר משה אמרו מפי עצמו הרי זה כופר בתורה, וכן הכופר בפרושה והוא תורה שבעל פה והמכחיש

שבוודאי בזה אין חילוק בין צדיק לבעל תשובה. על כן צ"ל שכוונת רבנו לעניין עמוק יותר. ועיין לעיל אברהם בא לדרגא שלו ע"י הימים, וידוע שבין יום ליום יש בין השמשות בחי' ממצע בין יום ללילה, ויש לילה קודם ליום, ואולי הכוונה לירידה צורך עליה בחי' חושך קדם לנהורא, שיש בין המצות. דהיינו קודם שיכול לקיים את המצווה בפועל אזי מתגבר בהשתוקקות וכיסופים לקיים אותה כראוי. וצ"ע א"כ מדוע בעל תשובה מדלג על זה, הרי זה הכניסה לכל מדרגה. ונראה שאמנם העבודה הזו היא בשעת הירידה אבל היא עבודה נעלמת בבחי' הנסתר של המצווה שעל ידה בא לקיום המצווה בנגלה בהכנה שלימה יותר. ועוד שעיקר מעלתה היא כשנעשית תמיד, שמנעוריו מקיים אותה תמיד כל חייו, בבחי' אברהם זקן בא בימים. אבל בעל תשובה יש לו שני חסרונות גם שהיה מנותק ומתחיל מחדש, וגם שעל כן צריך להמלט מאחיות הסט"א אחזה בו, ולרוץ ולהודרו להשלים מה שהחסיר, ולא יכול מעצמו לשהות לקיים את העבודה שסביבות המצוות.

ועוד יש בזה, אריכות ופרטים שרבנו לא גילה. ועיין קצת מהם במ"א י"ח – במקום אחר, דהיינו בתורה כב/ט^ו בחלק א' (ב) מענין זה של העבודה שסביבות המצווה הרמוזה בוידבר ה' אל משה וכו' שבאמת יש עבודה גם בפסוק וידבר וכו' עיין שם שבני ישראל ע"י שאמרו לפני מתן תורה "נעשה ונשמע", זכו לשני כתרים של שמחה, כמ"ש שמחת עולם על ראשם, ועי"ז זכו לילך מדרגא לדרגא תמיד, דהיינו לעשות מ"נשמע" "נעשה", ומחצי מאמר, מאמר שלם, דהיינו מנסתר נגלה, ומבאר שם שהנסתר הוא הדבור שסביבות המצווה, דהיינו "וידבר ה' אל משה" שגם בתיבות אלה יש עבודה, אלא שהיא בחי' הנסתר של המצווה, וממנה באים לקיום המצווה בפועל. עי"ש :

וראה שגם שם וגם כאן, רבנו לא מבאר היטב מה היא העבודה שבין המצוות, רק מובן שהיא עבודה יקרה, והיא הכנה למצווה, וצריך האדם להתמהמה ולשהות קצת זמן מעצמו כדי לקיים אותה, ואי אפשר לקיים אותה בזמן שמלמעלה גורמים לאדם להמתין. ועל כן בעל תשובה לא זוכה לעבודה זו, כי צריך לרוץ להשלים מה שהפסיד. וכיון שמתחיל מחדש חסר לו התמיד. ולפ"ז צ"ע כיצד יתכן שעם ישראל זכו לזה, וגם אם נאמר שקודם מתן תורה זכו לזה רק בכח ובמתן תורה בפועל, אבל הרי היה להם דין של גרים ולא באו בימים מנעוריהם.

מגידה כגון צדוק ובייתוס, והאומר שהבורא החליף מצוה זו במצוה אחרת וכבר בטלה תורה זו אף על פי שהיא היתה מעם ה' כגון הנוצרים וההגרים. כל אחד משלשה אלו כופר בתורה. (גרסת פרנקל)

^ט בתולה במ"א בליקוטי א' ט"י כ"ב מענין זה

^ט עיין תורה כב אות ט' – ודע, כי שני העדיים שהתירו בחורב מנעשה ונשמע הם בחינת "בראשית ברא", כמובא בספרא דציניותא (פרק ה'): בראשית דא מאמר, ברא חצי מאמר, דא עדן עלאה, עדן תתאה; חכמה עלאה, חכמה תתאה; אב וכן: פי נעשה ונשמע הוא בחינת נסתרות ונגלות: נעשה הוא בחינת נגלות, הינו המצוות שאפשר לכל אחד לקיים לפי מדרגתו, ונשמע היא בחינת נסתרות, מה שהיא גבוה ונסתר ממנו, שאינו יכול לעשות עבודה בזה. למשל: אצל כל מצוה יש דברים שסביבות המצוה, פי מלבד הצווי הנאמר בתורה לקיים המצוה, יש עוד לזה דברים בתורה, כגון "וידבר ה' אל משה", ושאר דבורי התורה שסביבות המצוה. ועבודה שיש בדבורי התורה הללו שסביבות המצוה הם בחינת נשמע, בחינת נסתר, כי המצוה בעצמה אנו יכולים לקיים, אף העבודה שיש באלו הדבורים אין אנו יודעים, וזה בחינת נשמע בחינת נסתר: וזה בחינת תורה ותפלה: "נעשה" הוא בחינת תורה, הינו הנגלות, מה שידע לקיים, ונשמע' הם בחינת נסתרות, בחינת דבורי התורה, שהם הדבורים של התורה שסביבות כל מצוה, שהם בחינת נסתר כנ"ל, שאינו יודע איך לעבד בזה את השם יתברך, בחינת תפלה, שהיא דבקות, פי "שמיעה תליא בלבא" (תקון נ"ח), כמו שכתוב (מלכים א' ג') "ונתת לעבדך לב שמע", ועבודה שבלב זו תפלה (תענית ב), הינו בטול ודבקות לאין סוף, פי אין סוף הוא בחינת מה שאין בו תפיסה, ומאחר שאין לו תפיסה בזה והינו בדבורי התורה הנ"ל, פי הוא בחינת נסתר כנ"ל, הוא בחינת תפלה דבקות, שהוא רק בטול להאין סוף:

שם אות וו ויש בכל דרגא ודרגא וכן בכל עולם ועולם בחינת נעשה ונשמע, פי כל אחד לפי מדרגתו יש לו בחינת נעשה, בחינת תורה, הינו הנגלות לו, ובחינת נשמע, שהיא בחינת נסתרות, בחינת תפלה כנ"ל. פי מי שבא למדרגה גבוהה מהראשונה, אזי נעשה מה נשמע' שלו בחינת נעשה, ואזי יש לו בחינת נשמע אחרת, וכן מדרגא לדרגא, וכן כל אדם לפי מדרגתו יש לו בחינת נעשה ונשמע. וכן בכל עולם יש בחינת נעשה ונשמע, כי מה שהוא להעולם הזה בחינת נשמע' הוא לעולם הגלגלים בחינת נעשה, ויש להם בחינת נשמע' גבוה ממנו, וכן מעולם לעולם: וזה בחינת תורת ה' ותורתו (עבודה זרה י"ט) מתחלה תורת ה', שהוא בחינת נסתר, "הנסתרת לה' אלקינו", ואחר כך כשהוא במדרגה גבוהה ממנו, נעשה תורתו, שנעשה מה נשמע' נעשה, שהוא בחינת "והנגלת לנו ולבנינו": וזה (דברים כ"ט): הנסתרת לה' אלהינו זה בחינת נשמע', והנגלת לנו ולבנינו זה בחינת נעשה, עד עולם לעשות את כל דברי התורה הזאת שילך מדרגא לדרגא, שיבוא לעולם שיהיה מה נשמע' נעשה, וזה: לעשות את כל דברי התורה; דברי התורה הם דבורי התורה שסביבות המצוה, כגון "וידבר" כנ"ל, שהם בחינת נשמע' כנ"ל, והיה נעשה מהם בחינת נעשה. וזהו: עד עולם, שילך מדרגא לדרגא ומעולם לעולם, לעשות לעשות דיקא, בחינת נעשה, את כל דברי התורה הזאת; דברי התורה הם בחינת דבורי התורה שסביבות המצוה, שהם בחינת הנסתרות, בחינת נשמע' כנ"ל, והיה נעשה מהם בחינת נעשה, בחינת נגלות כנ"ל: וצריך כל אדם שילך מדרגא לדרגא ומעולם לעולם, עד שיזכה בכל פעם לבחינת נעשה ונשמע גבוהה יותר, שיהיה נעשה אצלו בכל פעם מבחינת נשמע', בחינת נסתר, בחינת תפלה, בחינת דברי התורה שסביבות המצוה, בחינת תורת ה', והיה נעשה מזה בחינת נעשה, בחינת נגלה, בחינת תורה, בחינת תורתו, והיה לו בחינת נשמע' וכו' גבוהה יותר. וכן בכל פעם ילך מדרגא לדרגא וממעלה למעלה, עד שיבוא בראשית נקדת הבריאה, שהוא תחלת האצילות. ושם יש גם כן בחינת נעשה ונשמע, ובחינת נשמע' שיש שם הוא תורת ה' באמת, פי בכל עולם ודרגא תורת ה' היא רק בשם המשאל, פי רק מחמת שנסתר ממנו נקרא תורת ה', וכשבא לשם נעשה תורתו. אף בחינת הנשמע' שבתחלת האצילות היא תורת ה' באמת, פי אין גבוה משם רק תורת ה' ממש:

² ליקוטי מוהר"ן קמא סימן כ"ב [עיין באיבי תהול על תורה כ']

ואם תאמר שגר כתינוק שנולד א"כ מדוע באברהם מדגיש רבנו שמגיל שלש הכיר את בוראו, הרי היה ראשון לגרים, וכתינוק שנולד. דהיינו מדוע רק מי שבא בימים דהיינו שכל ימי חייו שלמים בליך מדרגא לדרגא רק הוא יכול לקיים את העבודה הזו שסביבות המצווה.

ועיין בביאור הבאבי הנחל על תורה כ', שם בביאור מאמר רבנו בחיי מוהר"ן סימן טו/כא שמי שרוצה להיות איש יהודי דהיינו לילך מדרגא לדרגא, אי אפשר אלא ע"י ארץ ישראל. מבאר שהיא בחיי ירידה צורך עליה שיש לפני כל מדרגה, שהעבודה אז היא הגעגועים וכיסופים לקיים אותה. ומבאר שרק בארץ ישראל ע"י שאוירא מחכים ויש בה אריכות אפים וזכים צדיקים לעבוד את ה' גם בירידה בשלימות, ועי"ז גם הירידה נחשבת אצלם עבודה, ומתקיים התמיד, דהיינו לילך מדרגא לדרגא תמיד. אבל בחו"ל נתפסת הירידה כירידה, ועל כן לא מתקיים הלילך התמיד.

כאמור רבנו לא ביאור היטב את העבודה הזו, ועיקר הקושיא היא מדוע רק צדיק מנעוריו יכול לקיימה, דהיינו מדוע רק צדיק, ומדוע רק צדיק מנעוריו. כי אם היא עבודה שבזמן הירידה, גם לבעל תשובה יש ירידות, ואומרים לו המתן, ואם היא הכנה למצווה, מדוע רק מי שמנעוריו היה תמיד הולך מדרגא לדרגא יכול קיימה.

עד כאן ביאור חברותא לתורה נט תנינא

ביאור באיבי הנחל על תורה כ'

(לרבי ברוך אפרים מתלמידי הצמח צדק של חב"ד שהתקרב לברסלב והיה תלמיד הטשרינער רב)

מה שביאר שם עניין העבודה שבין המצוות הנזכרת כאן ובתורה כב

ותורף דבריו שבין המצוות היינו שהירידה תתפס כצורך עליה ואי גם הירידה היא עליה ואפילו גדולה ממנה כי לתפוס בירידה את העליה זה גבוה יותר דהיינו להמשיך גם בחושך לראות אור שזה בחיי מה שאמר רבינו שהאינו יודע שלי הוא חידוש יותר מהיודע. ועי"ז מתקיים תמיד מדרגא לדרגא תמיד דייקא כי אינו עוצר לעולם שהרי גם השוב הוא רצוא רק שהחילוק שברצוא הוא במוחין ובשוב הוא בכיסופין ואמונה ובטחון חזק כמו שכבר זכה לראות ולהשיג. ומשמע שעיקר הבעיה היא בשוב: שבמוחין של חו"ל הוא נתפס כחושך ולכן השוב מחלק בין עליה לעליה ואילו ע"י א"י הוא נעשה מהלך אחד.

וזה לשונו שם – א"ה ע' חיי מוהר"ן שכשהתחיל רבינו לומר את התורה הזאת (תורה ב) פתח ואמר מי שרוצה להיות איש יהודי היינו לילך מדרגא לדרגא אי אפשר כי אם על ידי ארץ ישראל. ולכאורה אינו מובן, הלא היו כמה צדיקים קדושים שזכו למדרגות גבוהות ועצומות, ולא היו בארץ ישראל, כגון הבעש"ט, וכדומה, וכן רבינו בעצמו קודם שהיה בארץ ישראל, זכה גם כן למדרגה גבוה ונוראה מאד. ונלענ"ד לפרש על פי מה שמפורש בלק"ת סימן נט יש זריו ונשכר וכו', ועל כן מי שהוא צדיק מנעוריו והולך בדרך הישר מדרגא

כא חיי מוהר"ן אות טו – אחר שאמר התורה תשעה תקונין הנ"ל ושם מדבר הרבה ממצוות ארץ ישראל שזה עקר נצחון המלחמה בשאוכין לבוא לארץ ישראל וכו', ובפרט בעת שאמר התורה באר הדבר יותר, כי אז התחיל בהתחלת התורה תכף לומר מארץ ישראל. ואמר בזו הלשון מי שרוצה להיות יהודי, דהיינו לילך מדרגא לדרגא אי אפשר כי אם על ידי ארץ ישראל וכשמנצחין המלחמה אז נקראין איש מלחמה פי קדם שמנצחין המלחמה אז אל יתהלל חוגר במפתח רק בשמנצחין המלחמה אז הוא איש מלחמה: ואחר כך התחיל לומר מהנשמה, ונתלהב מאד והרים קולו ואמר יש נשמה וכו' בנדפס בספר בסימן הנ"ל רק שבכתבתו התחיל תכף מהנשמה אבל באמירתו התחיל מארץ ישראל כנ"ל. ואחר שגמר התורה אחר כך בעת השיחה שאילתי אותו מה פונתכם במה שאמרתם שארץ ישראל היא גדולה כל כך ושזה עקר נצחון המלחמה. ונער בי ונעה ואמר פונתי ארץ ישראל הזאת בפשיטות עם אלו הפתים והדירות (ואמר בלשון אשכנזי בזו הלשון איך מייין טאקע דאס ארץ ישראל מיט דיא שטיינער מיט דיא הייזער). פלומר שכל פונתו במה שהאריה במעלת ארץ ישראל פונתו בפשוטו על ארץ ישראל הזאת שבני ישראל נוסעים לשם, שרצונו שכל איש ישראל כל מי שרוצה להיות איש ישראל באמת יסע לארץ ישראל, ואף על פי שיש לו מניעות רבות על זה, ישבר כל המניעות ולך לשם כי זה עקר נצחון המלחמה בשאוכין לבוא לארץ ישראל וכו': וזה אשר העיר לכבי ביותר וזקוק אותי ביותר, לעבר על כל המניעות הרבות שהיה לי בלי שעור לשבר פלם ולבוא לארץ ישראל. ברוך השם יתברך אשר היה בעזרי לשבר מניעות ובלבולים ועכובים פאלה, ולבוא לשם בשלום ולחזור בשלום: פשהתחיל התורה תשעה תקונין הנ"ל בראש השנה בין השמשות פדרכו תמיד, דהיינו סמוך לתחלת הלילה השיכה ליום שני בראש השנה, וכבר חשף היום, ואני ישבתי סמוך מאד אליו והסתכלתי בו וראיתי שאמר התבות תשעה תקונין וקירין אתמסרין לדקנא בכחות גדולות מאד מאד עד מצוי הנפש, ובאימה ויראה ורתת וזיע אשר אי אפשר לשער, ותפס את זקנו במה פעמים בכחות גדולות. ואי אפשר לציר זאת בכתב ובכך מבאר במקום אחר שאמר שקדם שהוא מוציא מפיו התבה הראשונה של התורה נדמה לו שתצא נפשו, וכן בתבה הראשונה של הקדוש ואצל התורה הזאת ראיתי זאת בעיני עצם מסירת נפשו שאי אפשר לשער:

(שיף לעיל לענין המבאר שם שקדם שבאין לארץ ישראל אזי אל יתהלל חוגר במפתח וכו' רצונו לומר כי הרבה יסורים ומניעות וכו' צריכין לעבר קדם שבאין לשם: פעם אחת בפספס רבנו זכרונו לברכה מעצם המניעות והסכנות שהיה עלינו בסטאמבול ואיך שהיה בסכנה גדולה קדם שבא לארץ ישראל וכו' או ענה ואמר לנו שאנחנו יכולים לבוא לארץ ישראל בנקל. פאומר שעלינו לא יתגברו מניעות פאלה וסכנות פאלה כמו שהיו עלינו, ואם נרצה נוכל לבוא לארץ ישראל בנקל. אף על פי כן בודאי גם אנחנו צריכים להיות מרצים לסבל יסורים ולשבר מניעות קדם שבאין לשם, פי ארץ ישראל היא אחת משלשה דברים שנתנו על ידי יסורים וכמובא גם שם במאמר הנ"ל: (ופעם אחת אמר רבנו זכרונו לברכה יש שנדמה להם שרוצין ונכספין מאד לבוא לארץ ישראל אם היו יכולים לסע לשם בהרחבה אבל לא בצער ודחק ובאמת אין זה רצון שלם. פי מי שרוצה לבוא באמת לארץ ישראל צריף לילך גם רגלי וכמו שנאמר לאברהם לך וכו' לך דיקא. ועי' ימי נתן מוהר"ן) בנסיעתו לארץ ישראל. אחר שאמר רבנו זכרונו לברכה מאמר תשעה תקונין הנ"ל אמר בדרך צחות (איך האב היינט גיזאגט פאר פייער און פאר וואסער). ואני היום אמרתי על אש ועל מים) פי שם מדבר מענין דבורים חמים בגחלי אש ומענין פתח צור וזוהו מים. מובא שם בימי נתן הנ"ל).

לדרגא, כמ"ש באברהם "ואברהם זקן בא בימים" שאברהם בא לדרגא שלו ע"י הימים, כמובא בזהר כו', והיה הולך תמיד מדרגא לדרגא, ומי שהוא בבחינה זו, הוא מפסיד על ידי הזריזות, כי הוא מפסיד את הבחינה שבין מצוה למצוה כו', אבל כששואה קצת, יוכל בתוך כך להשיג גם הבחינות שבין המצוות כו', אבל בעל תשובה אינו הולך מדרגא כו', כי הוא צריך להתחיל מחדש כו', ע"ש. נמצא מבואר כאן שיכולין לזכות למדרגות גבוהות על ידי התשובה, אבל אינו הולך מדרגא לדרגא, ואינו משיג הבחינה שבין המצוות, רק אפילו צדיק מנעוריו אם הוא זריז מאד יכול לדלג על הבחינה שבין המצוות. על כן צריכין להיות מתון.

וזה שאמר כאן שאפילו צדיק מנעוריו, אי אפשר לו לילך מדרגא לדרגא ולהשיג הבחינה שבין המצוות, כי אם על ידי שיהיה בארץ ישראל דייקא, אבל בחו"ל אפילו כשיזכה למדרגות גבוהות מאד, הוא כדרך הבע"ת בזריזות גדול, ואי אפשר לו להשיג הבחינה שבין המצוות, כי צריך להתחיל בכל פעם מחדש, ולרוץ ולדלג אל הקדושה, ולא לילך מדרגא לדרגא, ולזה דקדק רביז"ל בלשונו, שאמר אי אפשר להיות יהודי, דהיינו לילך מדרגא לדרגא, ולא אמר דהיינו לזכות למדרגות קדושות, כי באמת יכולין לזכות למדרגות קדושות גם בחו"ל, אבל לילך מדרגא לדרגא, אי אפשר, כי אם על ידי שיהיה בארץ ישראל וכנ"ל:

עו"ל על פי הנ"ל כמו שביאר רביז"ל שם אצל אברהם, שאברהם בא לדרגא שלו על ידי הימים, והיה הולך תמיד מדרגא לדרגא תמיד דייקא, וזה אי אפשר כי אם על ידי ארץ ישראל, אבל בחו"ל אפילו כשהולך לפעמים מדרגא לדרגא, אבל כמה ימים הוא עומד על מדרגה אחת, על כן לא נק' הולך מדרגא לדרגא, מאחר שכמה זמנים הוא עומד על מדרגה אחת, אבל לזה אי אפשר לזכות כי אם על ידי ארץ ישראל, וכמו שאמר רביז"ל ע"ע קודם הסתלקותו, שאי אפשר לו לעמוד על מדרגה אחת אפילו רגע אחת.

ובאמת שני הפירושים הם עולים בקנה אחד, כי מי שזוכה להשיג הבחינה שבין המצוות, הוא הולך בכל רגע מדרגא לדרגא, כי אי אפשר לעלות מדרגא לדרגא, כי אם על ידי ירידה, והירידה הוא הבחינה שבין המצוות. ועל כן אם זוכה להשיג גם הבחינה הזאת, נמצא שגם הירידה היא עליה, ואז זוכה אחר כך תיכף לדרגא גבוה יותר, וכשאמר רבנו ז"ל שהאינו יודע שלו הוא חידוש יותר מהידיעה, כי האיני יודע הוא בחינת הירידה שקודם העליה, והוא בחינת בין המצוות, על כן כשמישיג העבודה שבין המצוות, שהוא העבודה שבאינו יודע, הוא חידוש יותר, כמבואר בהתורה חב"ח סימן כב שהעבודה שבין המצוות הוא בחינת נשמע, תפלת ה'. ועל כן הוא הולך תמיד מדרגא לדרגא, בין בעליה בין בירידה. וזה אי אפשר לזכות כי אם על ידי ארץ ישראל, וכנ"ל. ועל כן בחו"ל צריכין לקפוץ ולדלג אל הקדושה, בבחינת זריז ונשכר, כי בחו"ל הוא אויר טמא, ועל כן בשעת הירידה הוא מסוכן מאד שלא יפול לגמרי חס ושלום, וכ"ש שאי אפשר לו להשיג הבחינה שבין המצוות, שהוא בשעת הירידה. על כן צריך להיות זריז מאד לקפוץ ולדלג אל הקדושה, כדי שלא יתגברו עליו המניעות של הירידה חס ושלום.

ומכ"ש כשרוצין לנסוע אל ארץ ישראל, שאז מתגברין עליו המניעות מאד, כי ארץ ישראל הוא עיקר הקדושה, ששם נתבטלן המניעות, עד שזוכין להשיג העבודה שמלוכשין בהמניעות, כי גם הם נהפכין אל הקדושה, כמו שמבואר בדברי רביז"ל על פסוק ומשה נגש אל הערפל אשר שם האלקים, על כן קודם שזוכין לבא לארץ ישראל מתגברין המניעות ביותר, על כן צריכין להתגבר מאד לשבר כל המניעות ולבא לארץ ישראל, ואז נקרא גבור תקיף, כמבואר בפנים (בתורה כ) כי קודם שבא לארץ ישראל, אז אל יתהלל חוגר כמפתח, אבל אחר כך כשנצטח, אז נקרא איש מלחמה. היינו כי מה שמשבר המניעות, וזהו בחי' שמקבל כח החרב מאדום להכניע האויבים, היינו המניעות המונעים מארץ ישראל, ואז כשבאים לארץ ישראל, אז דייקא זוכין לילך מדרגא לדרגא בנחת, וזוכין להשיג הבחינה שבין המצוות, שהוא בחינת הנשמע כנ"ל,

ובזה יובן ענין רבי זירא דנקט במצרא ועבר, א"ל ההוא צדוקי עמא פיזיא דקדמי פומייכו לאודנייכו, היינו קודם ששמעו אם יכולין לקבל, פתחו פיהם ואמרו נעשה, אכתי בפחותייכו קיימי. היינו כנ"ל כי נעשה הוא בחינת מעשה המצוה בעצמה, ונשמע הוא בחינת השגת העבודה שבין המצוות, וישראל הקדימו נעשה לנשמע היינו שבתחלת העבודה צריכין לדלג ולקפוץ אל הקדושה אל הנעשה ולבלי להשיג את הנשמע, היינו העבודה שקודם המצוה, ואחר כך דייקא יכולין לילך מדרגא לדרגא כסדר, דהיינו להשיג הנשמע בתחלה, שהוא בחינת בין המצוות, ואחר כך את הנעשה, אבל בתחלת העבודה צריכין לדלג על הנשמע, ולהקדים הנעשה, אבל הצדוקי שחק ע"ז, ואמר שצריכין תמיד לילך כסדר מדרגא לדרגא, היינו בנחת ובמתון, בכדי שישגי הבחינות שבין המצוות, שהוא הנשמע, ואחר כך ישיג את הנעשה, על כן לפי דעתו כשלא היה המברא מצוי לר"ז היה צריך להמתין קצת, ובתוך כך היה משיג את העבודה שבתוך ההמתנה, היינו הגעגועין והכיסופין לארץ ישראל, ולהתפלל להשם יתברך שזהו בחינת נשמע, וזהו דקדמיתו פומייכו כו', היינו שהקדמתם הנעשה להנשמע כנ"ל, ועל ידי זה היה זוכה להשיג הנשמע ועל ידי זה היה זוכה ממילא לבא אחר כך לארץ ישראל בנקל והשיב לו ר"ז דוכתא דמשה ואהרן לא זכו מי יימר דזכינא היינו כנ"ל כי כשצריכין לבא לארץ ישראל מתגברין המניעות מאד ואי אפשר להמתין כלל כי אי אפשר להשיג הנשמע קודם שבאין לארץ ישראל כי אז מתגברין המניעות מאד ועל כן אם אמתיין קצת אולי אפגום בשעת ההמתנה כחוט השערה ויתגברו המניעות חס ושלום ולא אוכל לבא לארץ ישראל כלל כי הלא אף על משה ואהרן התגברו המניעות מחמת שפגמו כחוט השערה וכש"כ אני על כן אני מוכרח להזדרז ולקפוץ אל הקדושה בלי המתנה כלל בחינת הקדמת הנעשה לנשמע ועכשיו כשאני כבר בארץ ישראל אז אוכל להשיג גם הנשמע כנ"ל.

ויש לרמוז דנקט במצרא כי תיבת מן המיצר הוא תיקון ראשון מהט' תיקונין ותיקונא קדמאה הוא נימין מקמי פתחי דאודנין עד רישא דפומא היינו הקדמת הנעשה לנשמע כמבואר בפנים וזהו דנקיט במצרא היינו שבזה שנקט במצרא ועבר ולא המתין על המברא בזה המשיך התיקון הראשון מהט' תיקונין שהוא תיבת מן המיצר שהוא הקדמת נעשה לנשמע כנ"ל. וזהו מיצר אותיות צמר כמובא בכוננות היינו השערות בחינת שערי ציון בחינת מטה עוון ישלח מציון המב"פ וזה רדה בקרב אויביך היינו לשבר המניעות שהם עיקר האויבים על ידי כח מטה עוון של המעשים טובים ולא על ידי ההשגות שהוא בחינת נשמע בחינת תפלה כי גם שלימות התפלה הוא בארץ ישראל דייקא שהוא בחינת השגת הנשמע כנ"ל:

וזהו דוכתא דמשה ואהרן לא זכו ב' היינו כי זה בעצמו ה' הפגם שלהם במה שלא השתמשו עם המטה עז להכניע הרע שבעדה דהיינו להכניע הרשעים המונעים מארץ ישראל כי הכל בחינת אחת וכנ"ל ואחר כך בענין המשכת התורה השתמש עם המטה עז ועל כן לא זכה לבא לארץ ישראל על כן אני מוכרח להשתמש עם המטה עז לשבר המניעות מלבא לארץ ישראל ושם בארץ ישראל אלך במתון ובנחת מדרגא לדרגא על ידי תפלה ותחנונים כנ"ל היוצא מזה שעבודת הבעל תשובה הוא הקדמת נעשה לנשמע ועבודת הצדיקים בארץ ישראל מדרגא לדרגא הוא הקדמת נשמע לנעשה רק כשרוצין לבא לארץ ישראל שהוא בתהלה צריכין להקדים הנעשה לנשמע כנ"ל ובהו יובן משאמר רז"ל בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע יצתה ב"ק ואמר מי גילה רז זה לבני רז שמלאכי השרת משתמשין בו שנאמר גבורי כח עושי דברו והדר לשמוע בקול דברו. ולכאורה אינו מובן דהלא המלאכים נקראים עומדים שאינם הולכים מדרגא לדרגא ואין שייך אצלם נעשה ונשמע שהוא בחינת מדרגא לדרגא כמבואר בהתורה חב"ח סימן כב על פסוק עד עולם לעשות שילך מדרגא לדרגא לעשות מהנשמע נעשה וכו' ע"ש

ובאמת מבואר שם בהתורה הנ"ל שיש בכל עולם נעשה ונשמע, ומביא שם בסוף המאמר הגמ' הנ"ל מי גילה רז זה לבני, אבל על פי הנ"ל מבואר היטב, כי המלאך בשעה שאומר שירה, ומתדבק עצמו להשם יתברך באימה וביראה נפלאה, זהו בחינת הנשמע שלו, וכשפוסק

מלומר שירה נשאר בהמדריגה שמקודם שאמר השירה, וכשהוא צריך לומר שירה דהיינו לעלות ממדריגתו שמקודם, הוא מתגבר בגבורה וזריזות גדול לקפוץ ולדלג אל הקדושה הגבוהה בבחינת בעלי תשובה הנ"ל, כי אינו הולך מדרגא לדרגא, רק שהוא מתגבר בגבורה גדולה לקפוץ אל הקדושה הגבוהה, בחינת גבורי כח עושי דברו כי זה ההתגברות הוא בחינת הנעשה שהוא בחינת מטה עוז הנ"ל שהוא לשון עזות וגבורה והדר לשמוע בקול דברו היינו שזוכין על ידי זה לכנוס אל הקדושה הגבוהה שהוא בחינת נשמע של המלאך אבל האדם שהוא מהלך היינו שהוא הולך מדרגא לדרגא עיקר תכלית העבודה להקדים הנשמע לנעשה היינו שישגי העבודה שבין המצוות ולא יקפוץ בזריזות גדול אל המדריגה הגבוהה רק בנחת ועל ידי זה הוא משיג את הנשמע אבל לכל זה אי אפשר לזכות כי אם על ידי ארץ ישראל וכנ"ל אבל ישראל שהיו קודם מ"ת וקודם ארץ ישראל על כן היה ההכרח להם להקדים הנעשה לנשמע על כן אמרה הב"ק מי גילה רז זה לבני כי באמת הוא סוד נפלא רק שישראל מחמת גודל תשוקתם להתקרב אל השם יתברך באמת הבינו או האמת שבתחלת העבודה צריכין להתגבר בזריזות גדול ולקפוץ אל הקדושה בבחינת בעל תשובה הנ"ל ואדרבא דייקא על ידי התגברות בתחלת העבודה בגבורה גדולה ולשבר כל המניעות ולקפוץ אל הקדושה על ידי זה דייקא נעשה כלי שיוכל לקבל קדושה גדולה ולילך אחר כך מדרגא לדרגא ולהשיג את הנשמע היינו הבחינות שבין המצוות כי כל המניעות שיש לאדם קודם שזכה לעשות הדבר שבק' הוא מחמת הרע שלו מחמת שחטא מקודם בשוגג או במזיד ועל ידי זה נעשים לבושים צואים המונעים אותו מהדבר שבקדושה על כן אי אפשר לו להשיג העבודה שבין המצוות מחמת הרע שלו שחופף על הקדושה על כן הוא צריך בתחלת העבודה להתגבר בגבורה גדולה לשבר כל המניעות ולכנוס אל הקדושה כגון לנסוע לארץ ישראל או להתקרב לצדיק האמת ועל ידי שמשבר המניעות על ידי זה נכנע הרע שלו החופף על הקדושה ואז אדרבא הוא זוכה להשיג הקדושה שמלובשת בתוך המניעות בבחינת ומשה נגש אל הערפל אשר שם האלקים כמובא בדברי רביז"ל במקום אחר ואז הוא יכול לילך מדרגא לדרגא כנ"ל אבל אם היה נכנס בתוך הקדושה בלא מניעות אז יכול להיות שלא יוכל לילך מדרגא לדרגא אף כשיבא אל הקדושה כי מאחר שלא הכניע הרע שלו על ידי שבירת המניעות על כן אי אפשר לו להשיג הקדושה המלובשת בהמניעות שהוא בחינת העבודה שבין המצוות כנ"ל על כן הוא טובה גדולה מה שיש לאדם מניעות קודם שזוכה להתקרב אל הקדושה כי על ידי זה זוכה אחר כך לקבל רוב קדושה בחינת השגת הנשמע כנ"ל כמבואר בסימן קפ"ה ע"ש בסופו וכן אפילו הצדיק כל מה שיש לו מניעות יותר מהדבר שבקדושה ומשברם זוכה אחר כך לקבל קדושה יותר היינו להשיג הקדושה המלובשת בהמניעות שהוא בחינת נשמע כנ"ל. וזשאמרו רז"ל שביקשו המלאכים תנה הודך על השמים והשיב להם משה כלום יצר הרע יש ביניכם כו' היינו שהמלאכים בקשו לקבל את התורה שהוא בחינת נעשה ונשמע בכדי שיוכלו לילך מדרגא לדרגא ולהשיג את הנשמע היינו הבחינות שבין המצוות והשיב להם משה כלום יצר הרע יש ביניכם כו' היינו שאי אפשר לילך מדרגא לדרגא כי אם על ידי שבירת המניעות בתחלה כנ"ל ואתם שאין לכם יצר הרע אין לכם מניעות כאלו על כן אי אפשר לכם לקבל התורה ולילך מדרגא לדרגא ולהשיג הבחינה שבין המצוות מאחר שאין לכם יצר הרע והודו לו ואמרו ה' אדוננו מה אדיר שמך בכל הארץ דייקא שהוא מקום המניעות: עד כאן לשון הבאבי הנחל.